
E. BRANDT

SOTSIALISMI ÜLESEHITAMISE
MÕNINGAID ISEÄRASUSI
NÕUKOGUDE EESTIS



EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

1955

ARH

A-20620_{III}

E. BRANDT

Majandusteaduste kandidaat
ENSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi
poliitilise ökonomia sektori juhataja

SOTSIALISMI ÜLESEHITAMISE
MÕNINGAID ISEÄRASUSI
NÕUKOGUDE EESTIS



EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1955

ARHIIVKOGU

**TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU**

EESSONA

Käesoleva brošüüri eesmärgiks on näidata, et nõukogude võimu taastamine Eestis ja tema astumine Nõukogude Liidu koosseisu löi tingimused Eesti NSV majanduse tormiliseks kasvuks, kõigi vabariigi töötajate materiaalse heaolu tõusuks ning teaduse, kultuuri ja kunsti õitsenguks.

Antud brošüüris püütakse ühiskonna majandusliku arenemise seaduste toime ja leninlik-stalinliku rahvuspoliitika järjekindla teostamise alusel esile tuua kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgu iseärasusi Eesti NSV-s. Brošüüris on näidatud sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise läbiviimise omapära Eesti NSV-s, mis toimus nõukogude vabariikide rahvaste, eelkõige aga suure vene rahva vennaliku abi tingimustes.

Sotsialismi ülesehitamise iseärasusi Eesti NSV-s on käsitletud põhiliselt esimese sõjajärgse viisaastaku ajal vabariigis toimunud majandusliku arenemise andmete analüüsi ja peamiselt kahe tähtsama rahvamajandusharu — tööstuse ja põllumajanduse andmete alusel.

*

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mis kehtestas nõukogude võimu Eestis, vabastas töörahva hulgad põlisest sotsiaalsest ja rahvuslikust rõhumisest. Eesti rahval avanes reaalne võimalus sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Kuid eesti rahval ei läinud korda kindlustada seda suurt võitu.

Ameerika-inglise ja teiste imperialistide sõjalise interventsiooni tulemusel õnnestus eesti kodanlusel 1920. aastal ajutiselt nõukogude võim Eestis likvideerida ja oma diktatuur sisse seada.

Haaranud välismaiste imperialistide abil võimu, katkes-
tasid kodanlikud natsionalistid sajandeid eksisteerinud loo-
mulikud majanduslikud sidemed Eesti ja Venemaa vahel.
Kodanlik Eesti langes inglise-saksa finantskapitali majan-
duslikku ja poliitilisse sõltuvusse.

Selle tulemuseks oli, et likvideeriti peaaegu täielikult
Eestis varemloodud rasketööstus ja ta ise muudeti Euroopa
koloniaalriikide agraar- ja tooraineripatsiks.

Täielikult hävitati laevaehitustööstus, ja nimelt: Vene-
Balti laevatehas, mis oli ehitatud 1913. aastal, varustatud
uusimate masinatega ja kus 1916. aastal töötas 15 000 töö-
list, Peetri laevatehas ja Bekkeri tehas, kus 1913. aastal
töötas 4500 töölise. Sama lugu oli ka vaguniehtustehasega
«Dvigatel». Masinaehitustehastes «Franz Krull» ja «Ilma-
rine» vähenes tootmine 10-kordselt. Oma tegevuse lõpetas
Aseri tsemenditehas, mis võis anda kuni 65 000 tonni
esmaklassilist tsementi aastas.

Suurt kahju tekitati natsionalistliku kodanluse dikta-
tuuri aastail ka tekstiilitööstusele. Kiratsema hakkasid
paberitööstus ja rida teisi tööstusharusid.

Tööstuse laostamise tulemusel vähenes suurel määral
suurettevõtete arv ning kasvas väike- ja kääbusettevõtete
arv. Nii oli Eestis 1937. aastal ligikaudu 10 000 niisugust
tööstusettevõtet, kus tööliste arv oli vähem kui 5 inimest.
Tööliste arvuga 5—19 oli 984 ettevõtet, üle 20 töölisega —
377 ettevõtet ja üle 1000 töölisega — kõigest 6 ettevõtet.

Eesti tööstustööliste arv, samuti ka tööstuse kogu-
toodang vähenes 1929. aastaks 1913. aastaga võrreldes
mitmekordselt. Kui esimese maailmasõja alguseks moo-
dustas tööstustoodang Eesti kogutoodangust kaks kolman-
diku ja põllumajandus ühe kolmandiku, siis 1929. aastaks
vähenes tööstustoodangu osatähtsus juba 20 protsendini,
põllumajandustoodangu osatähtsus aga kasvas 80 prot-
sendini.

Üheks abinõuks Eesti muutmisel agraar- ja tooraine-
ripatsiks oli kontrevolutsioonilise maareformi teostamine.
Reformi tagajärjel läks suurem osa varem mõisnikele kuu-
lunud maast üle kulakutele-hallparunitele, kes kujutasid
endast kodanliku korra sotsiaalset tuge külas. Eesti põllu-
majandus muudeti kapitalistliku ekspluaterimise avaraks
tegevusväljaks.

Vastavalt imperialistlike riikide huvidele asus kodanlik
Eesti tootma ja välja vedama põllumajandussaadusi ja

toorainet — võid, peekonit, mune ning lina, mille järele oli imperialistlikul turul nõudmine. Eesti põllumajandus võttis ühekülgse iseloomu, ta kohandus peamiselt piima- ja karjasaaduste väljaveole kapitalistlikesse suurriikidesse. Karjakasvatuse arendamine tekitas kahju teistele põllumajandusharudele, sest nad ei olnud omavahel ratsionaalselt ühendatud. Kuid Eesti põllumajanduse ühekülgne arenemine vastas inglise ja saksa monopolide huvidele, kes sundisid kodanlikku Eestit asuma agrariseerimise, põllumajanduse «daniseerimise» teele.

1929.—1933. aasta ülemaailmne majanduskriis andis purustava hoob! Eesti põllumajanduse «daniseerimise teooriale». Järsult tugevnes põllumajanduse degradeerumine, mis kestis edasi ka pärast kriisi. Põllumajandussaaduste, eriti aga karjakasvatussaaduste hinnad langesid 2—3-kordselt. Kahanesisid külvipinnad ja viljakus, vähenes loomade arv ja langes nende produktiivsus.

1929.—1933. aasta kriis andis hoobi ka Eesti tööstusele. Selle aja jooksul vähenes tööstustoodangu maht ühe kolmandiku võrra. Tööliste palk vähenes ainuüksi suurtööstuses 31,7 protsendi võrra. Järjekindlalt kasvas tööpuudus; ainult ametlike andmete järgi oli 1933. aastal 24 000 töötut, kusjuures kogu suur- ja kesktööstuses töötas samal ajal 28 000 töölisi.

Kodanliku Eesti majanduse arenemine pärast 1929.—1933. aasta kriisi toimus saksa imperialismi üha suureneva mõju all, kui Saksamaal oli juba sisse seatud fašistlik diktatuur.

Eesti rahvamajandus võttis veelgi ühekülgsema suuna. Arenesisid ainult need rahvamajandusharud, mis tootsid ekspordi jaoks strateegilise tähtsusega tooraineid ja pooltooteid. See põhjustas Eesti majandusliku ja poliitilise sõltuvuse suurenemist imperialistlikest lääneriikidest, eeskätt aga fašistlikust Saksamaast.

Väliskapital tungis kõigisse majandussfääridesse, haaras juhtivad positsioonid tööstuses, krediidi alal, kaubanduses ja põllumajanduses. Nii oli 1939. aastal väliskapitali käes 80 protsenti põlevkivi- ja põlevkivikeemiatööstusest, 100 protsenti tsemenditööstusest, 98 protsenti paberi- ja tselluloositööstusest, 75 protsenti masinaehitustööstusest ja 74 protsenti raadio- ja telefoniaparaatide tootmisest.

Jaekaubanduses moodustas väliskapitali osa 40,1 protsenti, suurhulgikaubanduses oli see veelgi suurem — 60,8 protsenti.

Eestis kodanliku diktatuuri sisseseadmise momendiks ei olnud Eestil mingisuguseid välisvõlgu, sest Nõukogude Venemaa vabastas omal ajal Eesti tsaarivõlgade tasumisest. Eesti kodanliku diktatuuri ajutise valitsemise tulemusel aga moodustas üldine välisvõlgnevus 1940. aasta 1. augustil koostatud bilansi järgi 218,6 miljonit krooni, mis tunduvalt ületas Eesti riigieelarve kaheaastased tulud.

Tööraha hulgad olid ilma jäetud poliitilistest ja majanduslikest õigustest, nad elasid villetsuses, kannatasid nii tööpuuduse kui ka halastamatu ekspluateerimise all. Kõik see kutsus esile eesti tööliklassi ja töötava talurahva võitluse tugevdamise imperialistliku rõhumise vastu.

Eesti tööliklass liidus töötava talurahvaga teostas kommunistliku partei juhtimisel ja NSV Liidu abiga 1940. aasta suvel sotsialistliku revolutsiooni ja taastas nõukogude võimu.

Nõukogude võimu taastamine ja Eesti vabatahtlik astumine NSV Liidu koosseisu tõid põhjaliku pöörde Eesti majanduse arenemisse sotsialismi teel.

Sotsialistliku tootmisviisi suurte eeliste, leninlik-stalinliku rahvuspoliitika järjekindla teostamise, Nõukogude valitsuse poolt antava suure ja pideva abi ning võimsa toetuse tõttu, mida eesti rahvas sai ja saab kõigi Nõukogude Liidu vennasrahvaste, eriti aga suure vene rahva poolt, muutus Eesti NSV ajalooliselt lühikese ajaga mahajäänud maast, imperialistlike lääneriikide agraar- ja tooraineripatsist, milleks ta oli eesti kodanluse natsionalistliku diktatuuri perioodil, kõrgestiarenenud tööstus- ja kolhooslikuks vabariigiks.

Praegu on eesti rahvas koos kogu nõukogude rahvaga kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse juhtimisel suunanud oma loova aktiivsuse ja ennastsalgavad jõupingutused sellele, et täita partei XIX kongressi, NLKP Keskkomitee septembripleenumi (1953), veebruari-märtsipleenumi (1954) ning jaanuaripleenumi (1955) ajaloolisi otsuseid ja ehitada NSV Liidus üles kommunistlik ühiskond.

1. peatükk

SOTSIALISMI MAJANDUSLIKU BAASI LOOMISE EELDUSED JA TINGIMUSED EESTI NSV-S

Sotsialistliku revolutsiooni võit Eestis 1940. aastal, nõukogude võimu taastamine ja Eesti astumine Nõukogude Liidu rahvaste vennalikkusse perre löid kõik tingimused tootlike jõudude piduriks muutunud kapitalistlike tootmissuhete likvideerimiseks.

Sotsialistliku revolutsiooni majanduslikuks aluseks on konflikt kapitalismi tootlike jõudude ja tootmissuhete vahel. Objektivne majandusseadus, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, nõuab kapitalistlike tootmissuhete asendamist sotsialistlike tootmissuhetega ja tootmisvahendite ühiskondliku sotsialistliku omanduse sisseseadmist.

Kui majanduslikud ja poliitilised vastuolud, mis tulenevad vastuolust tootmise ühiskondliku iseloomu ja omanemise erakapitalistliku iseloomu vahel, saavutasid 1940. aasta suveks oma haripunkti, teostas Eesti töölisklass liidus kehvtalurahvaga kommunistliku partei juhtimisel ja Nõukogude Liidu omakasupüüdmatu abiga sotsialistliku revolutsiooni, võitis kodanluse vastupanu, kukutas ta ning taastas nõukogude võimu.

Vastavalt Nõukogude Liidu ja Eesti vahel sõlmitud vastastikuse abistamise paktile, millele kirjutati alla 28. septembril 1939, viibisid sel ajal Eestis Nõukogude garnisonid ja see asjaolu ei võimaldanud kapitalistlike maade vahelesegamist Eesti siseasjadesse. Omamata relvastatud toetust väljastpoolt, ei sõندانud aga eesti kodanluse avalikkusele kodusõda valla päästa.

Riigivolikogu valimistel 14. ja 15. juulil 1940, mis toimusid täieliku vabaduse olukorras, valiti rõhuvates enamuses rahva tõelised esindajad. Töötava Rahva Liidu kandidaatide poolt anti 92,8 protsenti hääletajate arvust.

21. juulil 1940 kuulutas Riigivolikogu välja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi.

Väljendades Nõukogude Eesti kogu töötava rahva tahet, pöördus Riigivolikogu NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi poole palvega, et Eesti võetaks Nõukogude Liidu koosseisu.

6. augustil 1940 võttis NSV Liidu Ülemnõukogu VII istungjärk vastu ajaloolise otsuse, mille järgi rahuldati Eesti Riigivolikogu palve Eesti NSV vastuvõtmise kohta võimsa Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu koosseisu.

25. augustil 1940 võeti Riigivolikogu teisel istungjärgul vastu Eesti NSV Konstitutsioon, Riigivolikogu ise aga nimetati ümber Eesti NSV Ülemnõukoguks.

Sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamist Eesti NSV-s alustati sellest, et vastavalt selle majandusseaduse nõuetele, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, likvideeris nõukogude võim NSV Liidu kogemustele tuginedes põhiliste tootmisvahendite — maa, vabrikute, tehaste, kaevanduste, pankade, raudteede — kodanliku omanduse, hävitas eksplaateerimissüsteemi ning lõi Eesti majanduses uue, sotsialistliku sektori (уклад).

Kuid Eesti põllumajanduses ei saanud sotsialistlikud tootmissuhted selliselt tekkida, nagu nad tekkisid tööstuses. Põllumajanduse tootlike jõudude arenemistase oli ilmselt mitteküllaldane, tootmisel ei olnud ühiskondlikku iseloomu. Hoolimata sellest, et Eesti põllumajandus arenes varem kapitalistlikult, oli ta nõukogude võimu taastamise momendiks tunduval määral killustatud rohkearvuliste individuaalsete väike- ja kesktootjate vahel. Seepärast ei olnud võimalik Eesti põllumajandust otsekohe sotsialistlikel alustel ümber korraldada.

Oli vaja väikesi ja keskmisi tootjaid-eraomanikke järkjärgult koopereerida, ühendada kollektiivsetesse suurmajanditesse, varustades neid traktorite ja muu kaas-aegse tehnikaga.

Eestis teostati nõukogude võimu olemasolu esimese aasta jooksul revolutsioonilisi majanduslikke ümberkujundusi.

Vastavalt Riigivolikogu 1940. aasta 23. juuli deklaratsioonile viidi kõigepealt läbi maa, suurtööstuse ja pankade sotsialistlik natsionaliseerimine.

«Sotsialistlik natsionaliseerimine on ekspluataatorlike klasside omandi revolutsiooniline ära võtmine proletaarse võimu poolt ja selle muutmine riiklikuks, sotsialistlikuks omandiks — üldrahvalikuks ühisvaraks. Sotsialistlik natsionaliseerimine põhjustab kapitalismi põhivastuolu — vastuolu tootmise ühiskondliku iseloomu ja omastamise erakapitalistliku vormi vahel — kõrvaldamise.»¹

1940. aasta vältel natsionaliseeriti kõik pangad, 906 tööstusettevõtet, 412 suurt hulgi- ja jaemüügi kaubandusettevõtet, 1038 transportettevõtet, 9187 suurt maja-valdust.

Sotsialistliku natsionaliseerimise teostamine tähendas tootmisvahendite kapitalistliku omanduse likvideerimist, rahvamajanduse juhtivate positsioonide üleminekut töörahva kätte ja seega kodanluse majandusliku ülevõimu hävitamist.

Eesti majanduse juhtivates harudes seati niisiis sisse tootmisvahendite ühiskondlik omandus, mis on sotsialistlike tootmissuhete aluseks. Selle tulemusel tõrjuti erakapital peaaegu täielikult tööstusest välja. Seisuga 1. jaanuar 1941 moodustas riikliku ja kooperatiivse tööstuse erikaal 98,7 protsenti, kuna kapitalistliku sektori osa — ainult 1,3 protsenti.

Hulgikaubandus oli peaaegu täiesti riiklik-kooperatiivne ja ka jaekaubakäibes moodustas riikliku ja kooperatiivse sektori osa 65—70 protsenti.

Maa, kogu suurtööstuse, pankade, transpordi, suurkaubanduse natsionaliseerimine ja maareformi teostamine külas toimusid teravnenud klassivõitluse tingimustes.

Sotsialistlike tootmissuhete tekkimine oli loonud kõik tingimused Eesti majanduse edukaks arenemiseks.

Eesti majanduse arendamise edusammudest annavad tunnistust andmed tööstustoodangu väljalaske kohta 1940. aasta IV kvartalis, mil vabariigi tööstus töötas juba riikliku rahvamajandusplaani järgi.

1940. aasta IV kvartalis oli riikliku ja kooperatiivse tööstuse kogutoodang 133 875 000 rubla. Sealjuures moodustas juurdekasv 1939. aasta IV kvartaliga võrreldes peaaegu 45 protsenti.

Nõukogude Liidu valitsuse poolt 1940. aasta IV. kvar-

¹ Poliitiline ökonomia. Õpik. Moskva 1954, lk. 320 (v. k.).

taliks kindlaksmääratud plaan täideti peaaegu kõigi tööstustoodangu liikide järgi. Üksikute toodanguliikide alal ületati plaan järgmiselt: telliskivid — 143 protsendi, tuletikutööstus — 124 protsendi, puuvillane riie — 137,8 protsendi, kedrus — 116,3 protsendi, villane riie — 114,1 protsendi, nahkjalatsid — 138 protsendi, piiritus — 122 protsendi, tubakas — 116 protsendi võrra jne.

Toodangu tunduvat kasvu näitab Balti manufaktuuri töö analüüs. Kui 1940. aasta juunis toodeti 589 500 meetrit riidet ja 150 000 kg kedrust, siis 1940. aasta detsembris toodeti juba 932 254 meetrit riidet ja 235 294 kg kedrust.

ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu seadsid oma määruses 24. jaanuarist 1941 Eesti NSV tööstuse ette järgmised ülesanded:

«Eesti NSV sotsialistliku tööstuse igakülgse arendamise eesmärgil kindlaks määrata, et 1941. aasta rahvamajandusplaani peamisteks ülesanneteks on Eesti NSV-le tööstuse laiendamine ja rekonstrueerimine, põlevkivi- ja turbatööstuse kõige kiirem arendamine, ehitusmaterjalide tootmise ning tekstiili- ja toiduainetetööstuse toodangu suurendamine, samuti ka olemasolevate tootmisvõimsuste täielik ärakasutamine.»

Vastavalt ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusele pöörati peamist tähelepanu põlevkivitööstuse arendamisele. Põlevkivitööstuse arendamise viie aasta plaanis (1941—1945) oli ette nähtud tunduvalt suurendada põlevkivi kaevandamist, toota iga aasta kuni 700 000 tonni põlevkivitörva, millest valmistada peale bensiini veel fenoole, atsetooni, meditsiinilisi preparaate, värve, bituümenit ja teisi saadusi. Selle plaani täitmiseks oli ette nähtud ehitada rida uusi kaevandusi, põlevkiviutmistehaseid ja 4 elektrijaama koguvõimsusega 78 000 kilovatti, sealhulgas Narva hüdroelektrijaama esimene järk võimsusega 50 000 kilovatti jne.

Kinnitatud rahvamajandusplaani järgi pidi Eesti NSV 1941. aastal andma tööstustoodangut 397 miljoni rubla eest (1926/1927. aasta hindades), mis oleks ületanud 1940. aasta toodangu mahu 30 protsendi võrra.

1941. aastaks ettenähtud rahvamajandusplaani täitmine kulges edukalt. 1941. aasta I kvartali rahvamajandusplaani täideti kogutoodangu alal 117-protsendiliselt, sealjuures moodustas juurdekasv 1940. aasta I kvartaliga võrreldes 65,6 protsenti.

1941. aasta esimese viie kuu vältel andis Eesti NSV tööstus üle 200 miljoni rubla eest toodangut.

Plaani edukat täitmist soodustas ekspluateerimisest vabanenud tööliste töötotlikkuse kiire kasv. Kui võtta tööstustöölise töötotlikkust 1941. aasta jaanuaris 100-na, siis veebruaris moodustas töötotlikkus 111,3 protsenti, märtsis — 116,3, aprillis — 126,6 ja mais — 139,3 protsenti.

Üldiselt kasvas tööstusliku tootmise tase nõukogude võimu esimesel aastal rohkem kui 60 protsendi võrra.

Ühtaegu tööstustoodangu niisuguse kasvuga, mis oli Eestis ennenägematu, toimus ka töölisklassi arvu kasv. Tööpuudus, see hirmus minevikupärand Eestis, likvideeriti. Tööd said üle 20 000 töölise, kes olid kodanlikus Eestis nõukogude võimu taastamise momendini töötä. Paljud ettevõtted hakkasid puudust tundma kvalifitseeritud tööliste järele.

Üheaegselt tööstuse ümberkujundamisega toimusid tõsised muutused ka Eesti põllumajanduses.

Riigivolikogu, kuulutanud 21. juulil 1940 välja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi, võttis järgmisel päeval vastu seaduse maa natsionaliseerimise kohta. Likvideeriti eraomandus maale, maa muutus üldrahvalikuks ühisvaraks. Viidi läbi agraarreform. Talumajapidamise suurus ei tohtinud ületada 30 hektarit. Kõik maad, mis ületasid kindlaksmääratud normi, läksid riiklikku maafondi, millest anti maad maata ja vähese maaga talupoegadele.

Riiklikus maafondis oli 758 358 hektarit maad, sealhulgas 587 000 hektarit kulakutelt äravõetud maad. Sellest maafondist said ligi 23 000 maata ja 32 000 vähese maaga talupoega, s. o. üldkokkuvõttes 55 000 sulast ja kehvikut, 550 000 hektarit maad. Andnud maad talupoegadele, viis nõukogude võim seega ellu eesti rahva põlise unistuse.

Kõik nõukogude võimu hilisemad abinõud olid samuti suunatud kehvikute ja keskmike olukorra edasisele parandamisele.

Partei ja valitsuse otsusel anti kehvitalurahvale suures ulatuses pikaajalist krediiti põllumajandusmasinate, veo- ja produktiivloomade ostmiseks, elamute ja majandushoonete ehitamiseks.

Nõukogude võim võttis vastu otsuse vabastada talupojad kõigist väljaostumaksetest, mis olid seotud kodanliku agraarreformi läbiviimisega, kustutas kõik trahvi- ja

maksuvõlad. Üldkokkuvõttes tühistas nõukogude võim töötava talurahva võlad ja maksuvõlad 150 miljoni krooni ulatuses, mis moodustas umbes 10 000 krooni ühe maa- pidamise kohta.

Kõik need abinõud aitasid kaasa proletariaadi dikta- tuuri kindlustumisele ning töölisklassi ja laiade töötava talurahva hulkade liidu tugevdamisele. Töölisklassi ja talurahva liit töölisklassi juhtimisel, mis on suunatud ekspluataatorlike klasside vastu, on proletariaadi dikta- tuuri kõrgeim printsip. Ilma niisuguse liiduta ei ole või- malik kindlustada nõukogude võimu ega üles ehitada sot- sialistlikku majandust.

Agraarreform nägi ette vajaduse säilitada teatud ajaks põllumajanduses individuaalset väike- ja kesktootmist. Ühtlasi hõlbustasid agraarreform ja selle läbiviimisega seotud abinõud põllumajanduse edasist sotsialistlikku ümberkujundamist, löid vajalikud eeltingimused selleks ümberkujundamiseks.

Kohe pärast nõukogude võimu taastamist Eestis hakkas kujunema sotsialistlik sektor põllumajanduses. 1941. aasta kevadeks organiseeriti vabariigis üle 100 sovhoosi, kelle käsutuses oli üle 47 000 hektari maad, 85 traktorit, 6700 lehma ja palju teisi põllumajandusloomi.

1940. aasta sügisel organiseeriti Eesti NSV-s 6 kol- hoosi. Võeti tarvitusele abinõud eesti talumajapidamiste järkjärguliseks üleminekuks varustuse ja turustuse kooperasiiooni kaudu kooperasiiooni kõrgemale astmele — tootmiskooperasiioonile.

1941. aasta veebruaris toimus Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei IV kongress, kes võttis Keskkomitee aruande põhjal vastu resolutsiooni, milles oli öeldud: «Kongress juhib parteiorganisatsioonide, nõukogude ja põllumajandusorganite tähelepanu vajadusele arendada külas kooperasiiooni lihtsamaid vorme (piimaühistud, tar- bijate ühingud, masinatarvitajate ühistud jne.) ja ette val- mistada nende organisatsioonide kaudu talurahvast järk- järguliseks üleminekuks kooperasiiooni kõrgematele vor- midele, kollektiivsele põllumajanduslikule tootmisele.»

Nõukogude Liidu valitsus andis ja annab praegu mäa- ratu suurt abi Eesti NSV põllumajandusele. 1941. aasta kevadeks loodi eesti külas 25 masina-traktorijaama, kus oli 350 uut traktorit koguvõimsusega 10 500 hobujõudu. Loodi 238 hobulaenutuspunkti, kus oli üle 5000 hobuse koos vaja-

like põllumajandusmasinatega. Masina-traktorijaamade ja hobulaenutuspunktide kaudu osutati eesti töötavale talurahvale suurt abi. Tarvitseb vaid öelda, et 1941. aasta kevadel harisid masina-traktorijaamad nende käsutuses olevate traktoritega üles rohkem kui 25 000 hektarit maad. Nõukogude valitsus kohustas NSV Liidu Põllutöö Rahvakomissariaati 1941. aastal sisse vedama Eesti NSV põllumajanduse jaoks 79 000 tonni superfosfaati, lämmastik- ja kaaliväetist.

Nõukogude võimu taastamise esimesel aastal sai Eesti NSV põllumajandus Nõukogude valitsuselt abi 230 miljoni rubla ulatuses. Kõik see võimaldas 1941. aastal planeerida Eesti NSV põllumajandusele külvipindade suurendamist: söödakultuuride alal 12 protsenti, kartuli alal — 11 protsenti, köögivilja alal — 25 protsenti ning tõsta kõigi põllumajanduslike kultuuride viljakust.

Eesti töötav talurahvas veendus tegelikult, et nõukogude võim on tema oma võim, kes pidevalt hoolitseb tööraha hulkade materiaalse ja kultuurilise elutaseme tõstmise eest.

Vastavalt Eesti NSV valitsuse määrusele tõsteti tööliste, teenistujate ja insener-tehniliste töötajate palka keskmiselt 40—45 protsenti. Naistele tasuti samasuguse töö eest võrdselt meestega. 1940. aasta teisel poolel tõusis tööliste reaalpalk rohkem kui 23 protsendi võrra. Seati sisse tööliste ja teenistujate riiklik sotsiaalkindlustus, mis puudus kodanlikus Eestis. Kehtestati tasuta arstiabi. Töölistele ja teenistujatele anti toetust ajutise töövõimetuse, invaliidsuse puhul, samuti ka vanuspensioni. Tunduvalt alandati korteriüüri töötajatele, mis kodanliku diktatuuri tingimustes neelas kuni poole töötajate palgast.

Eriti kujukalt tuleb esile nõukogude võimu hoolitsus tööraha hulkade eest, kui võrrelda Eesti NSV 1941. aasta riigieelarvet kodanliku Eesti 1939/40. aasta riigieelarvega.

Nende kahe eelarve kõrvutamisel nähtub, et kodanliku diktatuuri perioodil laostatud ettevõtete taastamiseks, olemasolevate ettevõtete laiendamiseks ning uute tehaste ja vabrikute ehitamiseks, samuti ka põllumajanduse vajadusteks eraldas Eesti NSV riigieelarve 200,9 miljonit rubla ehk 37,5 protsenti kõigist kuludest. Tegelikult aga oli vabariigi rahvamajanduse finantseerimiseks ette nähtud palju suuremad rahasummad, sest Eesti NSV riigieelarves ei olnud arvesse võetud rahasummasid, mida saadi vahe-

Kodanliku Eesti 1939/1940. aasta riigieelarve ja Eesti NSV
1941. aasta riigieelarve võrdlus

Kulude nimetus	Kodanliku Eesti 1939/40. aasta riigieelarve (rublades)	Kulude %	Eesti NSV 1941. aasta riigieelarve (rublades)	Kulude %
Kokku kulud	187 830 300	100	535 792 000	100
Sealhulgas:				
Haridusele	22 431 600	11,9	169 248 000	31,6
Tervishoiule	12 911 400	6,9	69 106 000	12,9
Sotsiaalkindlustusele	5 579 800	3,0	30 266 000	5,6
Kehakultuurile	—	—	1 653 000	0,3
Rahvamajanduse finantseerimiseks	34 980 700	18,6	200 854 000	37,5
Riigiaparaadi ülalpidamiseks	111 926 800	59,6	57 670 000	10,8
Muud kulud	—	—	6 996 000	1,3

tult üleliidulisest riigieelarvest nende ettevõtete finantseerimiseks, millel oli üleliiduline tähtsus, samuti ka tunduvad dotatsioonid vabariiklikku eelarvesse.

Kapitalistliku korra tingimustes pole majandus riigi, vaid kapitalistide käes, kellede tahte väljendajaks ongi igasugune kodanlik valitsus. Kuigi rea rahvamajandusharude, mida peeti riigi omandiks, finantseerimiseks oli kodanliku Eesti riigieelarves ette nähtud 34,9 miljonit rubla ehk 18,6 protsenti kõigist kuludest, läks tegelikult tunduv osa sellest summast subsidiimide ja preemiade väljaandmiseks vabrikantidele ja suurmaomanikele, mis suurendas veelgi kodanluse niigi suuri kasumeid.

Kodanliku valitsuse tähelepanu keskpunktiks ei olnud hoolitsus rahva vajaduste eest, vaid pealetung töörahva elutasemele, ekspluateerimise tugevdamine kapitalistide kasumite suurendamiseks. Sellepärast moodustasid kodanliku Eesti riigieelarves kulud riigiaparaadi — politsei, vanglate, sõjaväe ülalpidamiseks ja Nõukogude-vastaste avantüüride ettevalmistamiseks 59,6 protsenti kõigist kuludest.

Kulud kultuurilisteks ja sotsiaalseteks üritusteks olid Eesti NSV 1941. aasta riigieelarves kindlaks määratud

270,3 miljoni rubla ulatuses ehk 50,4 protsenti kõigist kuludest (kusjuures ei ole arvesse võetud kulusid nendeks vajadusteks üleliidulisest eelarvest), sel ajal kui kodanliku Eesti riigieelarves moodustasid need kulud kõigest 40,9 miljonit rubla, mis on 6,6 korda väiksem kui vastavad kulud Nõukogude Eesti riigieelarves.

Seega teostati Eestis juba nõukogude võimu taastamise esimese aasta jooksul radikaalseid majanduslikke ümberkujundamisi nii tööstuse, transpordi ja kaubanduse kui ka põllumajanduse alal, mis tunduvalt parandasid töötajate materiaalselt ja kultuurilist olukorda ning löid kõik tingimused Eesti majanduse edasiseks arendamiseks.

Need suured edusammud, mis saavutati ühe aasta jooksul Eesti majanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel, on seletatavad sellega, et töölisklass, kehtestanud sotsialistliku revolutsiooni käigus nõukogude võimu, kasutas seda võimu võitluses vanade, kapitalistlike tootmissuhete likvideerimise eest ja uute, sotsialistlike tootmissuhete ning sotsialismi majandusliku baasi loomise eest Eesti NSV-s.

Kuid sotsialistliku majanduse arendamise katkestas fašistliku Saksamaa reeturlik kallaletung Nõukogude Liidule ja Eesti NSV territooriumi ajutine okupeerimine.

Eesti okupeeritud territooriumil seati sisse fašistlik reaktsiooniline režiim. Kõik Nõukogude seadused kuulutati kehtetuks. Toimus nõukogude inimeste massiline ja halasamatu hävitamine. Eestis tapeti 125 300 inimest, sealhulgas 61 300 Eesti NSV tsiviilkodanikku ja 64 000 Nõukogude sõjavangi.

Sõda ja kolm aastat kestnud fašistliku Saksamaa okupatsioon tekitasid Eesti NSV rahvamajandusele hiiglasuurt kahju. Hitlerlased hävitasid 45 protsenti Eesti tööstusettevõtete võimsusest. Ettevõtete sisseseaded ja toorainetagavarad veeti välja Saksamaale. Fašistlikud barbarid purustasid peaaegu täielikult põlevkivitööstuse ettevõtted. Nii oli pärast hitlerliku okupatsiooni perioodi lõppu põlevkivi tootmine vähenenud võrreldes 1940. aastaga kaks korda, põlevkiviõli tootmine seitse korda, bensiini tootmine 20 korda. Määratu suurte purustuste osaliseks said metallitöötlemistööstuse ettevõtted. Enne sõda tekstiilitööstuses olemasolevast 700 000 värtnast jäi alles ainult 16 500 värtnat, puuvillase riide tootmine oli vähenenud 25 korda. Kõik vabariigi suuremad elektrijaamad lasti fašistide poolt

õhku, välja arvatud Tallinna elektrijaam, mille päästsid tööliselised ennastsalgava võitlusega oma ettevõtte eest.

Transport purustati. Transpordivahendeid jäi vabariigis alles mitte üle 6—7 protsendi. Peaaegu kõik raudteesillad lasti õhku, tunduv osa rööbastest võeti üles ja veeti välja. Suur osa maanteedest muudeti kõlbmatuks.

Hitlerlased hävitasid Eesti linnades 9200 elamut, üldkokkuvõttes aga 57 000 ehitust. Linnades oli 42 protsenti elamufondist purustatud ja põletatud. Mõned linnad, nagu näiteks Narva, purustati peaaegu täielikult.

Fašistid taastasid nii tööstuses töötavate tööliste ja teenistujate kui ka põllumajanduses töötava talurahva jaoks kõige halastamatumad ekspluteerimisvormid. Tühistati Nõukogude agraarreform. Talupoegadelt võeti ära maad, mille oli neile 1940. aastal andnud nõukogude võim. Talupoegadelt nõuti nõukogude võimu poolt annuleeritud 100 miljoni rubla suuruse võlgnevuse tasumist ning rohkem kui 25 miljoni rubla suuruse laenu tagastamist. Kapitalistlikele elementidele anti tagasi neilt nõukogude võimu poolt ära võetud krundid. Valmistati ette saksa mõisnike suurmaavalduse restaureerimist. Sovhoošid ja masina-traktorijaamad rööviti paljaks. Saksa okupandid seadsid sisse töötava talurahva halastamatu riisumise režiimi. Põllumajandussaadusi rekvireeriti. Okupantide oma kahtlemata vähendatud andmete järgi veeti Eestist välja 184 900 tonni vilja, 7000 tonni lina, 162 400 tonni kartulit, 5400 tonni võid ja pekki, 416 000 tonni piima, üle 67 miljoni muna, 114 757 tonni söödateravilja jne.

Talupoegadelt võeti ära üle 300 000 lehma ja hobuse, 214 000 siga, 244 000 lammast, 790 000 kodulindu ning rüüstati 54 000 mesilasperet. Hobuste arv Eestis vähenes saksa okupatsiooni ajal 25 protsendi võrra, veiste arv — 44 protsenti, sealhulgas lüpsilehmade arv 54 protsenti, sigade arv 56 protsenti ja lammaste arv — 63 protsenti. Okupandid vedasid Eestist välja umbes 3000 traktorit, viljapeksumasinat ja lokomobiili ning ligi 25 000 muud põllumajandusmasinat.

Okupantide peremehetsemise tulemusel vähenesid külvi-pinnad 1940. aastaga võrreldes 40 protsendi võrra, põllud aga kurnati välja. Teravilja, kartuli ja teiste tähtsamate põllumajandussaaduste saak vähenes rohkem kui 50 protsendi võrra. Okupandid laastasid 35 000 hektarit metsa. Vabariigi rahvamajandusele tekitatud kahju üldsumma

moodustas 16,2 miljardit rubla (1941. aasta hindades) ehk ligi 15 000 rubla Eesti NSV iga elaniku kohta.

Eesti vabastamine Nõukogude Armee poolt päästis eesti rahva orjastamise ja füüsilise hävitamise ohust. Võitlusest Eesti vabastamiseks saksa fašistlikest vallutajatest võttis aktiivselt osa ka Nõukogude Armee Eesti Laskurkorpus.

Pärast vabariigi territooriumi vabastamist asusid eesti töötajad kommunistliku partei juhtimisel ja NSV Liidu vennasrahvaste, eelkõige aga suure vene rahva abiga rahvamajanduse taastamisele ning jätkasid sotsialistlikku ülesehitustööd.

Eesti NSV territooriumi vabastamisega saksa fašistlikest röövvallutajatest tühistasid Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium, Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee oma määrusega 7. septembrist 1944 kõik Eesti NSV territooriumil saksa okupatsioonivõimude, sealhulgas ka saksa fašistide käsilaste — niinimetatud «eesti omavalitsuse» — poolt välja antud seadused, otsused, määrused ja korraldused. Samaaegselt jõustusid uuesti kõik seadlused, seadused, määrused ja otsused, mis olid Eesti NSV-s välja antud 1940.—1941. aastal, s. o. enne saksa okupatsiooni.

Eesti NSV rahvamajanduse taastamisega seoses olevad küsimused arutati läbi 1944. aasta septembris toimunud Eestimaa K(b)P Keskkomitee pleenumil, kus võeti vastu otsus «Eestimaa K(b)P parteiorganisatsioonide järjekordseist ülesannetest seoses Eesti NSV vabastamise algusega saksa okupantidest», samuti ka Eesti NSV Ülemnõukogu esimese koosseisu III istungjärgul.

Kohe pärast Eesti vabastamist taastati tööstuses 1944. aastal täielikult tootmisvahendite ühiskondlik omandus.

Tööstuse taastamistööd toimusid paralleelselt Eesti NSV territooriumi vabastamisega fašistlikest okupantidest. Taastamistööde kiirest tempost kõnelevad järgmised andmed: kui võtta tööstuse kogutoodangut 1944. aasta IV kvartalis 100-na, siis moodustas ta 1945. aasta I kvartalis 160, II kvartalis — 172, III kvartalis — 205 ja IV kvartalis — 243.

Tööstustoodangu kiire kasv on seletatav ka tööstuses töötajate arvu kiire suurenemisega. 1944. aasta augustis (hitlerlaste võimutsemise viimastel päevadel) töötas Eesti tööstuses umbes 28 000 inimest, samal ajal kui 1941. aastal

töötas 100 000 inimest. 1945. aasta septembris (üks aasta pärast Eesti vabastamist) moodustas tööliste ja teenistujate arv Eesti NSV tööstuses juba 60 000 inimest, see tähendab, kasvas 215-protsendiliselt.

17. septembril 1944 võttis Eesti NSV Ülemnõukogu vastu seaduse «Saksa okupantide poolt ära võetud maade tagastamisest Eesti NSV talupoegadele». See seadus taastas 1940.—1941. aastal läbiviidud agraarreformi põhiseisukohad, arendas neid edasi ning oli selle reformi lõpuleviimiseks. See seadus andis veelgi tugevama hoobi kapitalistlikele elementidele. Sama seaduse järgi võeti osaliselt või täielikult ära maa ja põllumajandusinventar saksa okupantide käsilastelt. Kõik üle kindlaksmääratud normi olevad maad arvati riiklikku maafondi, mis moodustas 765 125 hektarit, sellest põllumaad — 184 480 hektarit.

Sellest riiklikust maafondist said maad ligikaudu 42 000 maata ja vähese maaga talupoega. Uhtaegu said nad ligi 19 000 elamut ja majandushoonet, soodustatud tingimustel anti neile 395 000 m³ ehituspuitu, 4386 hobust, üle 23 000 veise, lamba ja sea. Peale selle anti neile veel üle 25 miljoni rubla ulatuses pikaajalist krediiti ehitustöök, hoonete taastamiseks, metsamaterjalide ja piimakarja ostmiseks jne.

Kohe pärast Eesti territooriumi vabastamist algas riikliku sotsialistliku sektori taastamine põllumajanduses, s. o. sovhooside, masina-traktorijaamade, hobulaenutuspunktide taastamine. 1945. aastal loodi 23 masina-traktorijaama, 234 hobulaenutuspunkti ja taastati sovhoosid.

Eesti NSV Ülemnõukogu 1944. aasta 17. septembri seadusega kindlaksmääratud agraarabinõude teostamine lõpetati põhiliselt 1947. aastaks. Agraarreformi läbiviimise tulemusena toimusid Eesti põllumajanduses põhjalikud muutused.

Agraarreform õõnestas kulakluse majanduslikke põhi-aluseid, muutis põhjalikult eesti talurahva sotsiaalset koosseisu.

Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee määramises 1944.—1945. aasta agraarreformi tulemustest on märgitud, et kui 1939. aastal oli 33 500 kulaku ehk kõigist talumajapidamistest 25,6 protsendi valduses 1 600 000 hektarit ehk 54,4 protsenti vabariigi kogu põllumajanduslikust maast, siis pärast 1944.—

1945. aasta reformi läbiviimist muutus põhiliseks ja juhtivaks jõuks talupoegade grupp, kellede maatüki suurus moodustas 10—30 hektarit. Sellesse gruppi kuulusid 105 000 talupoega ehk 71,5 protsenti kõigist talumajapidamistest ning nende valduses oli 2 150 000 hektarit maad ehk 90,5 protsenti vabariigi kogu põllumajanduslikust maast.

Need andmed tõendavad, et eesti küla keskseks kujuks on saanud keskmik. Need andmed annavad tunnistust ka sellest, et põllumajandusliku tootmise domineerivaks vormiks eesti külas oli neil aastail kehv- ja kesktalupoegade, lihtsate kaubatootjate individuaalne tootmine. Kuigi kulakute majanduslik võimsus oli agraarreformi tulemusel tugevasti õhnestatud, moodustasid kulakute majapidamised siiski küllaltki tunduva protsendi talumajapidamiste üldarvust. Eesti külas domineerinud väikekaubatootja kahesuguse loomuse tõttu oli peale selle veel olemas ka baas kulakute majapidamiste kasvuks.

Linn, kus valitses nüüd sotsialistlik tootmissektor, andis eesti küla töötavale talurahvale igakülgset abi. Põhiliselt kaotati linna ja maa vaheline vastandlikkus, mis kodanlikus Eestis oli äärmiselt teravaks aetud.

Eesti majanduses esines nii sõjajärgsel perioodil kui ka 1940.—1941. aastal kolm ühiskondliku majanduse põhivormi: sotsialism, väikekaubatootmine ja kapitalism.

Sotsialism oli esindatud sotsialistliku sektoriga, mis valitses tööstuses. Kuigi eesti külas loodi kohe pärast fašistlike röövvalutajate väljakihutamist sovhoose ja masina-traktori jaamu, domineeris põllumajanduses siiski väikekaubatootmine.

Väikekaubanduslike suhete baasil säilis erakapitalistlik sektor kulakute majapidamiste, erakaubanduse jne. näol.

Neile kolmele ühiskondliku majanduse vormile vastas kolm ühiskondlikku jõudu: tööliklass, talurahvas, kodanlus.

Proletariaadi diktatuuri kehtestamisega lakkas kodanlus etendama ühiskonna põhilise klassi osa. Eesti NSV põhilisteks klassideks on saanud tööliklass ja talurahvas, kelle olukord on põhjalikult muutunud. Tööliklass, kes oli eesti kodanluse diktatuuri tingimustes rõhutatud klassiks ja kel puudusid tootmisvahendid, muutus nüüd nõukogude võimu kättevõitmisega poliitiliselt valitsevaks

klassiks, kelle valduses on tootmisvahendid. Muutus ka talurahvas. Kulaku jõud oli õõnestatud, töötav talurahvas sai nõukogude võimult süstemaatilist abi, vähenes kehvikute majapidamiste arv, kasvas keskmike arv.

See olukord, kus olid olemas mitmed sektorid, näitab Eesti majanduse ülemineku-iseloomu.

Eesti NSV majanduses esinenud mitmete sektorite hulgas oli juhtiv ja ümberkujundav osa sotsialistlikul sektoril, seetõttu et tööstus, maa, pangad ja transport kuulusid riigile.

Sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamiseks oli vaja ületada niisugune olukord, kus majanduses esinesid mitmed sektorid, hävitada kapitalistlikud elemendid, ühendada järk-järgult individuaalsed väike- ja kesktootjad põllumajanduslikesse suurettevõtetesse — kolhoosidesse, kodutöondajad ja käsitöölised aga käsitöõnduslikku kooperasiioni ning seega ühendada kogu rahvamajandus sotsialistlike tootmissuhete jagamata valitsemise baasil.

Ületada sellist olukorda, kus majanduses esinesid mitmed sektorid, oli võimalik ainult vana ja uue majanduse vaheliste elementide võitlusega, ainult nende sektorite taga seisvate klasside võitlusega.

Põhiline võitlus ülemineku-ajajärgul toimub sotsialistliku ja kapitalistliku sektori vahel. See võitlus areneb põhimõttel «kes — keda» ja selle tulemus olenes väikekaubatootmise saatusest. Väikekaubatootmine, nagu õpetab Lenin, sünnitab kapitalismi ja kodanlust pidevalt, iga päev, iga tund, stiihiliselt ja massilises ulatuses. Seepärast kujutas väikekaubatootmine ja talle omaste stiihiliste, kapitalismi sünnitavate seaduste edasine säilimine endast baasi kapitalismi võimalikuks restaureerimiseks.

Väikekaubamajanduslike suhete ületamine põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise teel tähendas kapitalismi säilimise ja taaselustumise baasi likvideerimist ja kindlustas küsimuse «kes — keda» lahendamist sotsialismi kasuks.

Et Eesti majanduses eksisteerisid kolm ühiskondliku majanduse põhivormi, see määras kindlaks selle ülemineku ülesannete lahendamise ainuvõimaliku tee, mille oli kätte näidanud Lenin ja mida kinnitasid Nõukogude Venemaa kogemused.

Ülemineku-ajajärgu ülesandeid lahendades oli kommu-

nistlikul parteil ja nõukogude võimul Eestis kasutada Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei juhtimine ja kogemused. See asjaolu kindlustas niisuguse õige majanduspoliitika teostamist Eesti NSV-s, mis vastas objektiivsete majandusseaduste nõuetele.

Tuginedes objektiivsele majandusseadusele, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, eksproprieeris nõukogude võim tootmisvahendite kodanliku omanduse Eestis ja muutis selle üldrahvalikuks ühisvaraks.

Põhiliste tootmisvahendite ühiskonnastamisega, rahvamajanduses sotsialistlike tootmissuhete loomise ja arenemisega tekivad ja murravad endale teed sotsialismi majandusseadused.

Kapitalismilt sotsialismile järkjärgulise ülemineku tingimustes, mil esines kolm põhilist sektorit, toimis sotsialismi põhiline majandusseadus vahetult ainult sotsialistliku sektori sfääris, avaldades mõju teistele rahvamajanduse sektoritele.

Sotsialismi põhilise majandusseaduse, mille olulised jooned ja nõuded seisavad kogu ühiskonna järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalse rahuldamise kindlustamises sotsialistliku tootmise pideva suurendamise ja täiustamisega kõrgeima tehnika baasil, toime pörkas ülemineku-ajajärgul oma aja äraelanud klasside, eriti aga kulakluse ägedale vastupanule. Kasutades teadlikult sotsialismi majandusseadusi, teostasid nõukogude võim ja kommunistlik partei majanduspoliitikat, mis oli suunatud erakapitalistliku sektori väljatõrjumisele ja likvideerimisele.

Uue majanduspoliitika (NEP) teostamine põhjustas vahekorra muutumist sotsialistliku ja erakapitalistliku sektori vahel sotsialistliku sektori kasuks.

Nii moodustas sotsialistliku sektori erikaal tööstuse kogutoodangus 1. jaanuaril 1946 93 protsenti, sellest langes riikliku sektori osale 80 protsenti ja kooperatiivse sektori arvele — 13 protsenti. Erakapitalistliku sektori erikaal moodustas kõigest 7 protsenti.

1946. aastal oli riikliku ja kooperatiivse sektori erikaal vabariigi jaekaubakäibes 94 protsenti, erakapitalistliku sektori osale langes aga ainult 6 protsenti.

Tööstuses ja kaubanduses oli erakapitalistlik sektor 1948. aastaks tegelikult juba välja tõrjutud.

1. jaanuaril 1946 oli registreeritud tööstuses 111 eraettevõtjat, 1947. aasta märtsiks oli aga alles jäänud vaid 52 eraettevõtjat. Nende ettevõtete toodangu väärtus oli 1947. aastal umbes 1,5 miljonit rubla (püsivhindades), mis moodustas ligi 0,5 protsenti tööstustoodangu üldisest väärtusest.

Tunduvalt vähenes käsitöölise arv erasektoris nende ühendamise tagajärjel artellidesse. Kui 1945. aasta augustis oli registreeritud 4772 mittekoopereerunud käsitöölise, siis 1947. aasta märtsiks langes nende arv 1662-ni. Nende käsitöölise toodangu väärtus moodustas umbes 6,5 miljonit rubla (1926/1927. aasta püsivhindades) ehk 1,8 protsenti kogu tööstustoodangu väärtusest. Erasektori tööstustoodangu väärtus moodustas kõigest 2,3 protsenti liidulis-vabariikliku ja vabariikliku alluvusega tööstuse toodangu väärtusest.

Erakaupmeeste arv vähenes rohkem kui 10-kordselt. Kui 1945. aasta augustis oli 895 erakaupmeest, siis 1947. aasta märtsiks oli neid alles vaid 87. Maksuaparaadi andmete järgi moodustas erakapitalistliku sektori kaubakäive 1947. aastal 2,6 miljonit rubla.

Nagu linnas, nii toimus ka maal pealetung kapitalistlikele elementidele — kulaklusele. Kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat hakati teostama kohe pärast nõukogude võimu kehtestamist Eestis. Nõukogude võim Eestis õõnestas oma majanduspoliitikaga kulakluse mõju küla töötavatele kihtidele ja pidurdas kulakluse kasvu.

Kapitalistlike elementide piiramise ja väljatõrjumise käigus nii linnas kui ka maal tugevnes tööliklassi ja töötava talurahva liit.

Linnas kapitalistlike elementide ja maal kulakluse vastu peetud võitluse käigus tõmbas tööliklass liidus töötava talurahvaga kehvikutest ja keskmikest talurahva osa kooperasiiooni kaudu sotsialismi teele, talupoegadele kuulunud tootmisvahendite vabatahtliku ühendamiseга kollektiivseks, ühiskondlikuks omanduseks, mitte aga vägivaldse eksproprieerimisega, nii nagu seda tehti kapitalistidele kuulunud tootmisvahendite suhtes tööstuses.

Tööliklass liidus töötava talurahvaga kommunistliku partei juhtimisel, kasutades NSV Liidu kogemusi, suunas Eestis esinenud mitmesektorilist majandust nii, et kindlustas sotsialistliku majanduse alusmüüri rajamise, sotsialistlike elementide täieliku võidu kapitalistlike elementide üle

ja seega sotsialistlike majandusvormide jagamatu valitsemise.

Kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgu niisuguste üldiste seaduspärasuste olemasolu, mis on omased kõigile maadele, kes teostavad seda üleminekut, ei kõrvalda mõningaid iseärasusi, mis olenevad konkreetsetest ja ajaloolistest tingimustest, milles toimub üksikute maade arenemine ülemineku-ajajärgul, ja rahvusvahelisest olukorrast.

Konkreetsed ja ajaloolised tingimused, milles toimus sotsialismi ülesehitamine Eesti NSV-s, põhjustasid selle protsessi järgmisi iseärasusi:

1. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja sotsialismi võidu tulemusena Venemaal toimus kapitalismilt sotsialismile üleminek Eesti NSV-s Nõukogude Liidu ottsel mõjul ja abiga.

2. Sotsialismi ülesehitamine Eesti NSV-s toimus tingimustes, kus NSV Liit kaitses Eestit rahvusvahelise imperialismi interventsiooni vastu. Sellega on seletatav, mis pärast Eesti NSV ei teinud läbi sõjakommunismi perioodi, nagu see oli Nõukogude Liidus; see asjaolu aga võimaldas eesti rahval suunata kommunistliku partei juhtimisel kõik oma ennastsalgavad jõupingutused sotsialistliku majanduse arendamisele vabariigis.

3. Eesti vabatahtlik astumine NSV Liidu — võitnud sotsialismi maa — koosseisu tõi endaga kaasa olulise erinevuse ülemineku-ajajärgu põhivastuolu lahendamises. Ühelt poolt on see vastuolu sündinud, kuid esialgu veel majanduslikult nõrga sotsialismi, millele kuulub tulevik, ja teiselt poolt kukutatud kapitalismi vahel, millel on sügavad juured väikekodanlikus tootmises ja mis kujutab endast minevikku; nende vahel arenes kõigil majanduselu aladel lepitamatu võitlus põhimõttel «kes — keda».

Tuginedes NSV Liidu abile ja toetusele, saavutas eesti rahvas kommunistliku partei juhtimisel selle, et sotsialistlik sektor võitis täielikult kapitalistliku sektori. Eesti NSV-s ei lubatud kogu ülemineku-ajajärgul uue kodanluse sündimist linnades. Nõukogude võim Eestis lubas, ja sedagi ainult ülemineku-ajajärgu esimestel aastatel, väikeste erettevõtjate tegevust, aga niisugustes tingimustes, kus sotsialistlik sektor valitses absoluutselt vabariigi majanduses. Kuid see ei tähenda, et vabariigis puudus klassivõitlus. Klassivõitlus kandis teravat iseloomu. Ja mida kiiremini

kasvas ning tugevnes sotsialistlik sektor kapitalistliku sektori kahjuks, seda tugevamaks muutus kapitalistlike elementide vastupanu, kes purustati sotsialismi võimsuse kiire kasvuga.

Niisiis, NSV Liidu olemasolu, kus sotsialism oli juba võitnud, põhjustas probleemi «kes — keda» kiirema lahendamise Eesti NSV-s kui Nõukogude Liidu vanemates vabariikides.

4. Vanemate vennasvabariikide määratu suure ja süstemaatilise abi tõttu ja Nõukogude Liidus toimunud sotsialistliku ülesehitustöö kogemuste ärakasutamise tõttu määrasid majanduslikud ümberkujundused Eestis, mis põhjustasid sotsialismi võidu, kindlaks kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgu lühiduse. Ülemineku-ajajärk Eesti NSV-s oli peaaegu kolm korda lühem kui NSV Liidus.

5. Neljanda (esimese sõjajärgse) viisaastaku jooksul teostati Eesti NSV-s ülemineku-ajajärgu tähtsamad ülesanded: sotsialistlik industrialiseerimine ja põllumajanduse kollektiviseerimine.

Sotsialistlikul industrialiseerimisel ja põllumajanduse kollektiviseerimisel olid Eesti NSV-s oma iseärasused, mis põhinesid ühel otsustaval teguril — NSV Liidu olemasolul (kelle koosseisu kuulub Eesti NSV), tema majanduslikul, poliitilisel ja sõjalisel võimsusel.

6. Sotsialistlike ümberkujunduste teostamise juhtivaks, organiseerivaks ja suunavaks jõuks oli Eestis kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgul Eestimaa Kommunistlik Partei, olles relvastatud NLKP kogemustega sotsialismi ülesehitamise alal.

2. peatükk

EESTI NSV SOTSIALISTLIK INDUSTRIALISEERIMINE

Eesti NSV, nagu ka kogu Nõukogude Liidu sotsialistliku industrialiseerimise paratamatus on tingitud sotsialismi majandusseaduste ja eeskätt sotsialismi põhilise majandusseaduse toimest.

Marksism-leninism õpetab ja Nõukogude Liidu kogemused tõendavad, et sotsialismi võit ei ole võimalik ilma sotsialistliku industrialiseerimiseta, ilma võimsa rasketööstuse loomiseta.

V. I. Lenin on korduvalt märkinud, et «sotsialismi ainaks materiaalseks aluseks võib olla mehhaniseeritud suurtööstus, mis suudab reorganiseerida ka põllumajanduse»¹.

«... Ilma rasketööstust päästmata, ilma seda taastamata me ei suuda üles ehitada mingit tööstust, aga ilma selleta me kui iseseisev riik hukkume hoopis»².

Ainult rasketööstuse ja maa elektrifitseerimise arendamine, mis on kogu sotsialistliku majanduse aluste alus, võisid kindlustada kogu rahvamajanduse rekonstrueerimise, sealhulgas ka põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise, luua Nõukogude Liidu majandusliku iseseisvuse, tugevdada tema kaitsevõimet, tagada sotsialistlikule ühiskonnale omase eesmärgi — inimeste kasvavate vajaduste maksimaalse rahuldamise.

NSV Liidu sotsialistliku industrialiseerimise eesmärk, meetodid ja allikad erinevad põhjalikult kapitalistliku industrialiseerimise eesmärgist, meetoditest ja allikatest.

See erinevus tuleneb kahe süsteemi, kahe tootmissuhete tüübi — sotsialistlike ja kapitalistlike tootmissuhete —

¹ V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 434 (v. k.).

² V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 388 (v. k.).

vastandlikkusest, milledest on tingitud ka printsipiaalselt erinevad majandusseadused.

Tootmisvahendite eraomanduse valitsemise tingimustes on kapitalistliku tootmise otseseks eesmärgiks kasumi saamine. Imperialismi tingimustes nõuab monopolistlik kapital maksimaalset kasumit.

Just ühiskondliku tootmise allutamine kasumi saamise eesmärkidele selgitab muuhulgas ka küsimuse, mispärast kapitalistlik industrialiseerimine algab nimelt kergetööstuse arendamisest.

Kapitalistliku industrialiseerimise jaoks vajalikud vahendid on saadud ja saadakse praegugi kõige erinevamate meetoditega. Ajaloost on teada, et Inglismaa näiteks teostas industrialiseerimist asumaade paljaksriisumise arvel, Saksamaa kiirendas industrialiseerimist kontributsiooniga, mille ta sai Prantsusmaalt XIX sajandi 70-ndatel aastatel pärast Preisi—Prantsuse sõda, aga tsaari-Venemaa püüdis jõuda industrialiseerimise teele orjastavate kontsessioonide ja laenude saamise arvel.

On loomulik, et kapitalistlikele maadele tavaline industrialiseerimise eesmärk, meetod ja tavalised allikad ei olnud sotsialismi ehitavale maale vastuvõetavad, ei olnud kooskõlas nõukogude võimu loomusega.

Sotsialistlike tootmissuhete olemasolu, millede aluseks on tootmisvahendite ühiskondlik omandus, määras industrialiseerimise eesmärgi, meetodi ja allikad. Nõukogude Liidu sotsialistliku industrialiseerimise eesmärgiks on töötajate materiaalse ja kultuurilise elutaseme järjekindla kasvu kindlustamine, nende järjest kasvavate vajaduste maksimaalne rahuldamine. Selle eesmärgi saavutamiseks oli vaja alustada maa industrialiseerimist rasketööstuse arendamisest.

Meie maal industrialiseerimise teostamiseks vajalike vahendite peamiseks akumulatsiooniallikaks on siseakumulatsioon, mida luuakse tööliklassi ja töötava talurahva tööga.

Võitluses sotsialismi ülesehitamise eest NSV Liidus oli suur tähtsus industrialiseerimise tempo probleemil. Lähedes Nõukogudemaa sisemiste ja rahvusvaheliste tingimuste analüüsist, põhjendas J. V. Stalin sotsialistliku industrialiseerimise kiire tempo, vajalikkuse.

Industrialiseerimise kiire tempo alusel kindlustati NSV Liidus tööstuse tootlike jõudude kiire kasv.

«Keegi ei saa eitada meie nõukogude tööstuse tootlike jõudude kolossaalset arenemist viisaastakute jooksul. Kuid seda arenemist ei oleks olnud, kui me poleks 1917. a. oktoobris asendanud vanu, kapitalistlikke tootmissuhteid uute, sotsialistlike tootmissuhetega. Ilma selle pöördeta meie maa tootmissuhetes, majanduslikes suhetes vireleksid meil tootlikud jõud samuti, nagu nad virelevad praegu kapitalistlikes maades.»¹

1940. aastal Eestis toimunud sotsialistlik revolutsioon likvideeris kapitalistlikud tootmissuhted, asendas need uute tootmissuhetega ning lõi seega kõik vajalikud tingimused sotsialistliku industrialiseerimise poliitika teostamiseks; sotsialistlik industrialiseerimine on Eesti NSV-s sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamise üheks peamiseks vahendiks.

Käsitledes Eesti NSV sotsialistliku industrialiseerimise ja sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamise küsimusi, tuleb tähendada, et sotsialismi tekkimise ja arenemise üldised seadused on ühesugused kõigile imperialismisüsteemist väljalangenud maadele ja rahvastele.

Kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgule on omased üldised seaduspärasused: proletariaadi diktatuuri paratamatus, klassivõitluse teravnemise vältimatus kapitalistlike klasside likvideerimise käigus, industrialiseerimise ja kollektiviseerimise poliitika teostamine, mis on ainukeseks teeks sotsialistlike ümberkujundamiste elluviimiseks nii linnas kui ka maal jne. Kuid sellegipärast on võimalikud ka spetsiifilised iseärasused üksikute maade arenemises. Kõike seda tuleb silmas pidada, kui käsitletakse Eesti NSV sotsialistliku industrialiseerimise küsimusi. Seega on Nõukogude Eesti sotsialistlikul industrialiseerimisel ka omad iseärasused.

Esimene ja määrav iseärasus on selles, et Eesti NSV industrialiseerimine tugines võimsa sotsialistliku riigi materiaalsele ja tehnilisele abile, sel ajal kui Nõukogude Liit, teostades sotsialistlikku industrialiseerimist, oli sunnitud arvestama ainult omaenda jõude ja vahendeid, võites sealjuures kapitalistlike maade igasuguse vastupanu, kes püüdsid NSV Liidu industrialiseerimist nurja ajada ja Nõukogudemaa edasiliikumist sotsialismile takistada.

Teine iseärasus on selles, et Eesti NSV industrialiseeri-

¹ J. Stalin, Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus, Tallinn 1953, lk. 132—133.

mine toimub vennasvabariikide poolt antud abi tõttu ajalooliselt lühema ajaga kui NSV Liidu industrialiseerimine.

Eesti NSV industrialiseerimine — missugune protsess jätkub ka tänapäeval — teostati põhiliselt neljanda (esimese sõjajärgse) viisaastaku raamides, ja seda tingimustes, kus fašistid olid hävitanud kuni poole tööstusettevõtete võimsusest. Sel perioodil toimus uute ehitatavate ettevõtete varustamine ja vanade tööstusettevõtete rekonstrueerimine nagu praegugi teaduse ja tehnika viimaste saavutuste ärakasutamise alusel.

Eesti NSV industrialiseerimise kolmas iseärasus on selles, et Eesti NSV tööstus arenes ja areneb kogu NSV Liidu rahvamajanduse koostisosana. Selle tulemusel arenesid eriti hoogsalt niisugused harud, nagu põlevkivitöötlemistööstus, mis kasutab rikkaid looduslikke põlevkivivarusid, mille leiukohad on olemas nii Eesti NSV-s kui ka Leningradi oblastis. Samuti aitas sellele kaasa see asjaolu, et Leningrad oma tööstusega asub Eesti NSV ligidal, mis võimaldab rea Eesti NSV ettevõtete tööd koopereerida Leningradi tehastega. Sama käib ka masinaehitustööstuse ning rea teiste tööstusharude kohta.

Edasi, kui Nõukogude Liidus teostati industrialiseerimist uute, varem puudunud tööstusharude loomise alusel, tehniline ümbervarustamine aga toimus peamiselt omaenda jõudude ja vahendite arvel, siis Eesti NSV industrialiseerimine kulges tingimustes, kus olid loodud NSV Liidu põhilised tööstusharud. See asjaolu ei nõudnud mitte kõigi tootmisvahendite liikide tootmist, vaid just niisuguste tööstusharude arendamist, millede jaoks on Eesti NSV-s kõige suuremad tooraineallikad, samuti ka nende harude arendamist, mis on tingitud vabariigi rahvamajanduse ajalooliselt kujunenud iseärasustest ja mis etendasid erilist osa maa üldises industrialiseerimises.

Lõpuks, Eesti industrialiseerimises kasutati töö sotsialistliku organiseerimise eesrindlikke kogemusi, eesrindlikku tehnoloogiat, sotsialistliku võistluse mitmesuguseid vorme, novaatorite liikumist jne., mida rakendati juba NSV Liidu teistes tööstusrajoonides, samuti ka teistest vabariikidest tulnud kvalifitseeritud kaadrit. Kõik see põhjustas Eesti NSV-s sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamise kiiremat tempot.

Lähtudes rahvamajanduse plaanipärase (proportsio-

naalse) arenemise seaduse, tootlike jõudude paiknemise sotsialistlike printsiipide ja sotsialistliku koopereerimise printsiibi nõuetest, ja võttes sealjuures arvesse Eesti vabariigi spetsiifilisi tingimusi ja vajadusi, oli seaduses Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta aastaks 1946—1950, mis võeti vastu Eesti NSV Ülemnõukogu VI istungjärgul 1946. aasta juulis, ette nähtud tööstuse, eelkõige rasketööstuse arendamise kiire tempo. Viie aasta plaanis juhiti tähelepanu vajadusele esmajärjekorras arendada põlevkivi-, põlevkivitöötlemise, masinaehitus- ja ehitusmaterjalide tööstust, samuti ka taastada ja arendada transporti. Kõik see oli esimese sõjajärgse viie aasta plaani täitmise tähtsamaks eelduseks Eesti NSV osas.

Eesti NSV tööstuse arenemises asusid juhtivale kohale rasketööstusharud: masinaehitus ja põlevkivitööstus, mis muutusid üleliidulise tähtsusega tööstusharudeks.

Üleliiduline tähtsus on elektrimasinaehitusel, nafta- ja põlevkivitööstusele vajalike seadmete tootmisel, katlavarususe ehitamisel, aparaatide valmistamisel jne.

Erakordselt suur tähtsus on sellel, et NSV Liidu loodeosas asuvate rajoonide majandus, kuhu kuulub ka nüüsgune suur tööstuskeskus nagu Leningrad, kus pole kivi-sütt ega naftat, saab ära kasutada Eesti NSV territooriumil asuvaid suuri põlevkivitagavarasid.

Põlevkivi — see on kütteaine tööstusettevõtetele ja raudteetranspordile. Peenpõlevkivil töötavad elektrijaamad. Põlevkiviutmistehased toodavad vedelküttaaineid — autobensiini, petrooleumi, kütteõli.

Põlevkivi — see on tooraine keemiatööstusele. Põlevkivist ja tema töötlemissaadustest toodetakse mitmesuguseid mürkkemikaale, antiseptikuid, lakke, parkaineid, värvaineid, hüposulfiiti, väävlit jne.

Põlevkivi — see on tooraine majapidamisgaasi tootmiseks.

Põlevkivitööstuse jäätmetest toodetakse mitmesuguseid ehitusmaterjale, nagu põlevkivituhast tellised, põlevkivituhast sideaine (kukermiit), põlevkivituhast vahtbetoon jne.

Lähtudes põlevkivi kompleksse kasutamise ülesannetest, oli viisaastaku jooksul ette nähtud igati arendada põlevkivi kaevandamist ja töötlemist, milleks tuli taastada ja laiendada tegutsenud põlevkivikaevandusi ja -karjääre

ning põlevkiviutmistehaseid. Oli ette nähtud ehitada ja käiku lasta põlevkivigaasi tootmise tehas ja gaasijuhe gaasi andmiseks Leningradile.

Et täita Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani ülesanded, eriti aga seoses põlevkivitööstuse kiire rekonstrueerimisega, nähti sõjajärgse viisaastaku seaduses ette viia Eesti NSV elektriijaamade võimsus 132 000 kilovattini (kasv moodustas 1945. aastaga võrreldes 92 000 kilovatti) ja elektrienergia tootmine 395 miljoni kilovatt-tunnile, mis ületas 1940. aastal toodetud elektrienergia hulga kahekordselt.

Suured ülesanded olid täita ehitusmaterjalide tööstusel, mis pidi varustama põlevkivitööstust ja teisi rahvamajandusharusid niisuguste ehitusmaterjalidega, nagu tellised, tsement, lubi, klaas jne.

Suur tähtsus oli esimeses sõjajärgses viie aasta plaanis ka tekstiilitööstusel. See oli tingitud vabariigi rahvamajanduse ajalooliselt kujunenud iseärasustest ja ühiskondliku tööjaotuse ajalooliselt kujunenud vormidest.

Esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul oli ette nähtud täielikult taastada ja tunduvalt laiendada Kreenholmi Manufaktuuri Narvas, missugune on Euroopa üks suurimaid lõpuleviidud tootmistsükliga ettevõtteid. Samuti oli ette nähtud täielikult taastada Balti manufaktuur Tallinas. Vabariigi tekstiilitööstuse ees seisis ülesanne anda 1950. aastal ainuüksi puuvillast riidet üle 121 miljoni meetri, arvestamata villast, siid- ja linast riidet. See ülesanne täideti edukalt.

Viie aasta plaanis nähti ette suured ülesanded Eesti NSV turba-, kala- ja teiste tööstusharude arendamise, samuti raudteetranspordi taastamise ja edasiarendamise alal.

Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise esimese sõjajärgse viie aasta plaani elluviimine oli tähtsaks panuseks, mis oli suunatud töötajate kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalsele rahuldamisele, ja see toimus vabariigi sotsialistliku majanduse pideva arendamise ja kõigi rahvamajandusharude varustamise alusel nõukogude esmaklassilise tehnikaga.

Nõukogude Eesti töötajad võtsid suure vaimustusega vastu vabariigi rahvamajanduse taastamise ja arendamise plaani aastaiks 1946—1950 kui Nõukogude Liidu rahva-

majanduse taastamise ja arendamise grandioosse plaani koostisosa.

Tuginedes NLKP Keskkomitee, NSV Liidu valitsuse, suure vene rahva ja Nõukogude Liidu teiste vennasrahvaste määratu suurele abile ning tehes ennastsalgavaid jõupingutusi rahulikus loovas töös, kindlustas eesti rahvas Eesti-maa Kommunistliku Partei Keskkomitee juhtimisel esimese sõjajärgse viisaastaku ülesannete eduka täitmise.

Vaatleme kõigepealt viie aasta plaani ülesannete täitmist tööstuse kogutoodangu väljalaske alal.

Tabel nr. 2

Plaani täitmine tööstuse kogutoodangu alal
(protsentides)

	1946	1947	1948	1949	1950
Vabariigi kogu tööstus	106,5	113,2	115,0	109,2	104,0

Nagu toodud andmetest nähtub, ületas Eesti NSV tööstus kogu esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul iga aasta plaaniülesandeid tööstuse kogutoodangu väljalaske alal, mis kindlustas viie aasta plaani ennetähtaegse täitmise.

Tööstusliku tootmise kiiret kasvu võib illustreerida ka järgmise tabeli abil, mis on koostatud Eesti NSV Riikliku Plaanikomisjoni andmete põhjal.

Tabel nr. 3

Tööstusliku tootmise kasv
(protsentides 1940. aasta suhtes)

	1940	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Eesti NSV kogu tööstus	100	72,9	112,0	166,3	228,8	277,7	340,4

Selle tabeli andmed näitavad, et tööstustoodangu maht ületas 1950. aastal sõjaelse taseme 3,4-kordselt.

Need andmed annavad tunnistust ka sellest, et Eesti NSV tööstusliku tootmise kasv ületas viisaastaku jooksul kogu NSV Liidu tööstusliku tootmise kasvu tempo (1950. aastal ületas NSV Liidu tööstusliku tootmise tase 1940. aasta

taseme 73-protsendilisel). See aga kõneleb Nõukogude Liidu valitsuse suurest hoolitsusest ja abist Eesti NSV tööstuse kiireks taastamiseks ja arendamiseks.

Veelgi kujukama pildi saame, kui võrdleme tööstuse kogutoodangu kasvu viisaastaku jooksul 1945. aasta tasemega.

Tabel nr. 4

Tööstusliku tootmise kasvu dünaamika
(protsentides 1945. a. suhtes)

	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Eesti NSV kogu tööstus	100	161,5	229,5	309,7	380,9	472,3

Eesti NSV üksikute tööstusharude järgi kasvas kogutoodang 1950. aastal 1945. aastaga võrreldes järgmiselt:

1. Elektrijaamad — 332,1 protsenti
2. Küttein tööstus — 343,6 „
3. Metallitöötlemistööstus — 551,3 „
4. Ehitusmaterjalide tööstus — 541,0 „
5. Puidutöötlemise tööstus — 492,0 „
6. Paberi- ja tselluloositööstus — 554,7 „

Esimesel sõjajärgsel viisaastakul Eesti NSV-s toimunud tööstusliku tootmise kiirest taastamisest ja kasvust kõnelevad andmed tööstustoodangu iga-aastase juurdekasvu kohta.

Tabel nr. 5

Tööstustoodangu iga-aastane juurdekasv
(protsentides eelmise aasta suhtes)

	1946	1947	1948	1949	1950
Kogu tööstus	61,5	42,1	35,0	23,0	24,0
Sealhulgas:					
Liidulise alluvusega tööstus	103,0	39,0	47,0	29,0	30,0
Liidulis-vabariikliku, vabariikliku ja kohaliku alluvusega tööstus	56,0	37,0	34,0	19,0	20,0

Need andmed näitavad, et tööstustoodangu iga-aastane juurdekasv oli Eesti NSV-s palju kõrgem kui keskmiselt kogu Nõukogude Liidus ja et kõige kiiremini toimus tööstustoodangu juurdekasv liidulise alluvusega ettevõtetes.

Kuigi tabelis toodud andmed näitavad tööstustoodangu juurdekasvu tempo aeglustumist viisaastaku lõpuks, ei tähenda see sugugi tööstusliku tootmise juurdekasvu vähenemist vabariigis, sest ühe protsendi absoluutne suurus oli 1950. aastal palju suurem kui 1946. aastal.

Küsimuse käsitlemisel, kuidas täitis tööstus viie aasta plaani ülesanded kogutoodangu väljalaske alal, on vaja tähelepanu juhtida niisugusele nähtusele, nagu seda on väiketööstuse küllaltki suur erikaal toodangu väljalaskes viisaastaku esimestel aastatel. Seda iseloomustab järgmine tabel.

Tabel nr. 6

Suurtööstuse ja väiketööstuse erikaal toodangu väljalaskes
(protsentides)

	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Suurtööstus	88,1	88,7	90,1	92,2	93,2	93,9
Väiketööstus	11,9	11,3	9,9	7,8	6,8	6,1
Kogu tööstus	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Seoses sellega, et väikeettevõtteid on hõlpsam taastada ja käiku lasta kui suurettevõtteid, toimus aastail 1945—1947 väikeettevõtete küllaltki kiire kasvuprotsess. Sellega ongi seletatav nende märkimisväärne erikaal tööstuse kogutoodangu väljalaskes.

Tööstuse taastamise ja rekonstrueerimisega kasvas kiiresti suurettevõtete toodang, mis tõi endaga kaasa suurtööstuse erikaalu suurenemise kogutoodangu väljalaskes.

Suurtööstuse arendamine toimus mitte ainult tema suuarendamise suunas, vaid ka selles suunas, et igal tööstusharul oleks valmistoodangu väljalaske alal lõpetatud tootmistsükkel. Seda tõendab niisuguste harude töö, nagu põlevkivitööstus, tunduv osa tekstiilitööstust jne.

See asjaolu, et taotletakse vabariigi igas tööstusharus lõpetatud tootmistsükli loomist, tõendab veenvalt, et partei ja valitsus püüdsid anda Eesti NSV-le täieliku võimaluse toota valmistoodangut, mitte aga pooltooteid, nagu oli iseloomulik tööstuse tööle natsionalistliku kodanluse diktaatori tingimustes.

Kui kodanliku Eesti tingimustes töötati puitu ümber tselluloosiks mitte selleks, et teha tselluloosist paberit,

vaid ekspordi jaoks, siis Nõukogude Eestis läheb valdav osa tselluloosist paberi tootmiseks vabariigi piirides. Sellega ongi seletatav asjaolu, mis pärast paberi tootmine nii kiires tempos vabariigis kasvab: viie aasta jooksul kasvas paberi tootmine mitmekordselt.

Niisuguses tööstuse arendamises avaldub leninlik-stalinlik rahvuspoliitika, mis on mõeldud nii iga üksiku liidu vabariigi kui ka kogu Nõukogude Liidu tootlike jõudude arendamiseks.

Tööstusliku tootmise pideva arendamisega ja selle ulatuse laiendamisega kaasnes vabariigi tööstuse tehniline ümbervarustamine kõrgeima tehnika baasil.

Vabariigi tööstusliku arenemise kiire tempo esimesel sõjajärgsel viisaastakul sai võimalikuks NSV Liidu valitsuse poolt antud määratu suure abi tõttu. Nõukogude Liidu valitsus eraldas tohutuid summasid kapitaalmahutusteks, organiseeris liidulise alluvusega hanke-ehitusorganisatsioonid ning kindlustas vabariigi kõigi vajalike materiaaltehnilise varustuse fondidega (tööpingid, masinad, seadmed, ehitismehhanismid, metallid jne.).

Taastamiseks, rekonstrueerimiseks ja tööstuslikuks ehituseks oli Eesti NSV-le esimesel sõjajärgsel viisaastakul Nõukogude valitsuse poolt planeeritud 3,5 miljardit rubla kapitaalmahutusi, neist kuni 40 protsenti põlevkivitööstusse.

Kapitaalmahutuste tegelikku mahtu esimese sõjajärgse viisaastaku ajal iseloomustab järgmine tabel.

Tabel nr. 7

Kapitaalmahutuste maht
(protsentides 1946. aasta suhtes)

	1945	1946	1947	1948	1949	1950	Kapitaalmahutuste erikaal aastail 1946—1950
Kokku vabariigi kohta	73,8	100	138,9	193,9	128,2	124,8	100
Sealhulgas:							
Liidulise alluvusega	65,7	100	158,0	248,4	134,5	117,3	65,8
Liidulis-vabariikliku alluvusega	76,5	100	110,9	129,4	142,1	186,9	18,4
Vabariikliku alluvusega	99,8	100	116,5	115,1	105,9	96,7	15,8

Toodud andmetest on näha, et kõige suurem kapitaal-mahutuste summa langeb liidulise alluvusega ettevõtetele (65,8 protsenti kapitaal-mahutuste kogusummast), mis kindlustas esimesel sõjajärgsel viisaastakul ja kindlustab edaspidigi liidulise alluvusega tööstuse domineerivat seisundit.

Tabel tõendab ka seda, et liidulis-vabariikliku alluvusega tööstuses on kapitaal-mahutusteks määratud summased kasutatud pidevalt kasvavas tempos, mille tulemusena kapitaal-mahutuste maht suurenes 1950. aastal 1946. aastaga võrreldes 86,9 protsenti võrra. Kapitaal-mahutused liidulise alluvusega tööstusse ületasid 1950. aastal 1946. aasta taseme ainult 17,3 protsenti võrra, samal ajal kui kapitaal-mahutused kogu tööstusse ületasid 1950. aastal 1946. aasta taseme 24,8 protsenti võrra. Sealjuures tuleb tähendada, et vabariikliku alluvusega tööstuses oli kapitaal-mahutuste maht 1950. aastal 3,3 protsenti võrra väiksem kui 1946. aastal.

Vaadeldes Eesti NSV-s teostatud kapitaal-mahutuste dünaamikat esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul, on vaja märkida, et Nõukogude Liidu valitsuse poolt mainitud eesmärkideks eraldatud 3,5 miljardist rublast kasutati tegelikult ainult 2 248 756 000 rubla ehk 64,2 protsenti.

Selle tulemusena ei täidetud plaani uute tootmisvõimsuste käikulaskmise alal.

On täiesti ilmne, et kapitaal-mahutuste täieliku ärakasutamise korral oleks vabariigis tööstusliku tootmise juurdekasvu tempo olnud esimesel sõjajärgsel viisaastakul veelgi kiirem.

Hoolimata sellest, et vabariigi kapitaal-mahutuste kasutamise plaan jäi täitmata, on vaja siiski silmas pidada, et eraldatud summade suurus ühe elaniku kohta oli Eesti NSV-s sõjajärgsel viisaastakul suurem kui teistes liidu-vabariikides. Nii tuli Eesti NSV-s ühe elaniku kohta kapitaal-mahutusi 3130 rubla, VNFSV-s — 1320 rubla, Ukrainas — 1250 rubla, Valgevenes — 750 rubla, Aserbaidžanis — 1800 rubla, Leedu NSV-s — 520 rubla, Läti NSV-s — 1050 rubla jne. Samal ajal, kui Eesti NSV oli kapitaal-mahutuste mahu järgi teiste vabariikide hulgas kaheksandal kohal, siis elanikkonna arvu poolest oli ta viieteistkümnendal kohal.

Mainitud kapitaal-mahutuste kasutamise tulemusena kasvasid tunduvalt tööstuse põhifondid.

Kogu vabariigi tööstuse põhifondid suurenesid esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul 2,5-kordselt.

Põhifondide eksploatatsiooni andmist esimese sõjajärgse viisaastaku aastate kaupa iseloomustab järgmine tabel.

Tabel nr. 8

Põhifondide eksploatatsiooni andmine
(protsentides 1946. aasta suhtes)

	1945	1946	1947	1948	1949	1950	Põhifondide eksploatatsiooni andmise erikaal aastail 1946—1950
Kokku vabariigis	70,9	100	173,1	385,0	227,9	143,9	100
Sealhulgas:							
Liidulise alluvusega ettevõtetes	78,2	100	216,3	492,4	243,8	116,2	58,8

Tabeli andmed näitavad, et peaaegu 60 protsenti eksploatatsiooni antud tööstuse põhifondidest langeb liidulise alluvusega ettevõtetele. See on seletatav sellega, et umbes kaks kolmandikku kapitaal mahutustest langes esimesel sõjajärgsel viisaastakul samuti liidulise alluvusega ettevõtetele. Seoses sellega suurenes liidulise alluvusega ettevõtete poolt väljalastava tööstustoodangu erikaal vabariigi kogu tööstuse kogutoodangus 19,7 protsendilt 1946. aastal 33,0 protsendini 1950. aastal.

Kõige kiiremas tempos kasvasid põhifondid Sõe- ja Naftatööstuse Ministeriumi ettevõtetes ja eriti aastail 1948—1949, mil lasti käiku põlevkivigaasitehas ja teised Eesti NSV põlevkivibasseini ettevõtted.

Kasvas rasketööstuse ettevõtete põhifondide erikaal, mida illustreerib tabel nr. 9.

Siin on esindatud Eesti NSV seitse tähtsamat tööstusharu, mis hõlmasid 1949. aastal 87,5 protsenti kõigist vabariigi tööstuse põhifondidest. Ülalmainitud seitsmest tööstusharust kuuluvad viis esimest rasketööstuse hulka. Nendele langes 1949. aastal 59,7 protsenti kõigist tööstuse põhifondidest, sel ajal kui nende tööstusharude põhifondid moodustasid 1946. aastal ainult 39,6 protsenti. Kui me neile viiele tööstusharule lisame veel tselluloosi- ja paberiniing puidutöötlemistööstuse põhifondid, samuti ka keemia-

Tööstusharude põhifondide dünaamika

	Erikaal	
	1946	1949
Kogu tööstus	100	100
Sealhulgas:		
1. Kütteainet hankiv tööstus	14,6	21,4
2. Kütteainet töötlev tööstus	5,7	16,1
3. Metallitöötlemistööstus	10,5	14,4
4. Elektrijaamad	5,6	3,9
5. Ehitusmaterjalide tööstus	3,2	3,9
Viies tööstusharus kokku	39,6	59,7
6. Tekstiilitööstus (kaasa arvatud trikootaž)	8,6	15,3
7. Toiduainetetööstus	18,7	12,5
Seitsmes tööstusharus kokku	66,9	87,5

tööstuse, siis saab täiesti selgeks, et 1949. aastal oli raske-tööstusharudesse kontsentreeritud vähemalt 65—70 protsenti kõigist tööstuse põhifondidest. Vaadeldes lähemalt andmeid põhifondide eksploatatsiooni andmise kohta 1950. aastal, võib teha järelduse, et esimese sõjajärgse viisaastaku lõpuks olid need viis rasketööstusharu juhtival kohal tööstuse põhifondides.

Siinkohal märgitud viies tööstusharus, välja arvatud elektrijaamad, toimus põhifondide tunduv kasv.

Elektrijaamade põhifondide erikaalu langemine 5,6 protsendilt 1946. aastal 3,9 protsendile 1949. aastal, kusjuures viie aasta plaani ülesandeid täideti 105,6-protsendiliselt, on seletatav sellega, et uusi võimsusi anti aeglaselt eksploatatsiooni ja et energiamajandus jäi vabariigi kogu rahvamajanduse tormilisest kasvust maha.

Koos tööstuse kasvuga suurenes ka vabariigi tööstuses rakendatavate tööliste arv. Nii kasvas tööstuses töötavate tööliste arv esimese sõjajärgse viisaastaku ajal 1,8-kordselt, väljalastava tööstustoodangu maht aga suurenes samal perioodil 4,7-kordselt. Tööstustoodangu tunduvalt kiirem kasv, võrreldes tööliste arvu suurenemisega, on tingitud tööviljakuse kasvust, mis toimus tööstuses nõukogude uusima tehnika, eesrindliku tehnoloogia juurutata-

mise ja tootmisprotsesside mehhaniseerimise alusel, sotsialistliku võistluse arendamise baasil tehnika parema kasutamise eest, aga samuti leiundustegevuse ja ratsionaliseerimise massilisest kasvust jne. Kõrvuti sellega tõusis tööliste, inseneride ja tehnikute kvalifikatsioon ja loov initsiatiiv, mis aitas samuti kaasa tööviljakuse tunduval kasvule.

Kogu vabariigi tööstuses kasvas tööviljakus esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul 2,5-kordselt. Järgmine tabel näitab, kuidas kasvas tööviljakus üksikute liidulis-vabariikliku ja vabariikliku alluvusega ministeeriumide ja keskasutuste ettevõtetes.

Tabel nr. 10

Tööviljakuse dünaamika
(protsentides)

	Toodang ühe töölise kohta				
	1945	1946	1947	1948	1949*
Põlevkivi- ja Keemiatööstuse Ministeerium	100	138,4	179,5	193,6	222,1
Ehituse ja Ehitusmaterjalide Töös- tuse Ministeerium	100	132,6	169,5	197,2	226,7
Kohaliku Tööstuse Ministeerium	100	139,8	187,4	240,8	262,9
Tselluloosi- ja Paberitööstuse Valitsus	100	174,3	263,8	317,4	—
Toiduainetetööstuse Ministeerium	100	123,3	145,9	167,3	172,1
Kalatööstuse Ministeerium	100	87,1	129,9	169,6	200,2

Nagu tabeli andmed näitavad, kasvas tööviljakus kõige kiiremini Põlevkivi- ja Keemiatööstuse Ministeeriumi ettevõtetes, Ehituse ja Ehitusmaterjalide Tööstuse Ministeeriumi ettevõtetes, kus toodang ühe töölise kohta ületas 1949. aastal 1945. aasta taseme rohkem kui 2,2-kordselt.

1945. aasta toodangu tase ühe töölise kohta ületati 1949. aastal Kohaliku Tööstuse Ministeeriumi ettevõtetes 2,6-kordselt, tselluloosi- ja paberitööstuse ettevõtetes ületati 1945. aasta tase juba 1948. aastal 3,1-kordselt.

* Nagu tabelist nähtub, on tööviljakuse kasvu näidatud kuni 1949. aastani, 1950. aasta, s. o. viisaastaku viimase aasta kohta pole andmeid toodud. Seda ei olnud võimalik teha sellepärast, et toodang ühe töölise kohta aastail 1945—1949 on antud 1926/1927. aasta püsivhindades, 1950. aasta toodangu kohta aga 1949. aasta väljalaskehindades, kusjuures hindade kõrvutamist (mis on mitmesugustes ministeeriumides erinevad) ei õnnestunud läbi viia vastavate hinnaindeksite puudumise tõttu.

Tööviljakuse kiirele kasvule aitas suuresti kaasa vabariigi ettevõtetes hoogu võtnud massiline leiundus- ja rationaliseerimisliikumine.

Seda tõendavad kujukalt andmed tehtud ratsionaliseerimisetepanekute arvu, nende rakendamise ja sellest saadud kokkuhoiu kohta. Sealjuures peab märkima, et ratsionaliseerimisetepanekute arv kasvab aastast aastasse, samuti kasvab nende ettepanekute elluviimisest saadav kokkuhoid.

Tarvitseb vaid öelda, et ainuüksi aastail 1947—1950 rakendati Eesti NSV-s üle 9200 ratsionaliseerimisetepaneku, kusjuures neist saadud kokkuhoid moodustas 75 miljonit rubla.

Tööviljakuse süstemaatiline kasv, mis toimub tootmismeetodite täiustamise, ettevõtete tehnilise varustatuse ja tõeliseks massiliseks liikumiseks saanud sotsialistliku võistluse arenemise baasil, kusjuures võistlusest võttis esimese sõjajärgse viisaastaku lõpul aktiivselt osa üle 90 protsendi töölistest, oli tähtsaimaks tingimuseks Eesti NSV loostuse toodangu omahinna alandamisel.

Seda tõendavad Eesti NSV Riikliku Plaanikomisjoni andmed, mis käivad liidulis-vabariikliku ja vabariikliku alluvusega tööstuslike ministriumide kohta.

Toodangu omahinna alandamine protsentides eelmise aasta suhtes kulges järgmiselt:

1946. aasta — 2,1 protsenti, 1947. aasta — 2,6 protsenti, 1948. aasta — 7,2 protsenti, 1949. aasta — 5,3 protsenti, 1950. aasta — 6,0 protsenti.

Tööstuse taaselustamises ja edasiarendamises esimesel sõjajärgsel viisaastakul, majanduslike sidemete arendamises vabariigi üksikute rajoonide vahel ja, mis on eriti tähtis, majanduslike sidemete arendamises Eesti NSV ja teiste vennasvabariikide vahel etendas tähtsat osa raudtee-, mere- ja autotransport.

Raudteetranspordi veokäive suurenes viisaastaku ajal 2,2-kordselt. Taastati suur hulk raudteid ja sildu. Taastati vaksalid Tallinnas, Narvas, Valgas, Tapal, Rakveres, Türil, Järva-Jaanis ja Rakkes, samuti taastati uuel tehnilisel baasil Tallinn-Pääsküla elekterraudteeliin.

Tunduvalt kasvas viisaastaku jooksul meretranspordi veokäive ja fašistide poolt täielikult hävitatud Tallinna kaubasadama peale- ja mahalaadimistöõde maht. Laadungite veod jõetranspordi abil ületasid 1950. aastal 1945. aasta taseme 1,5-kordselt.

Veoste transportimine autotranspordi abil suurenes viisaastaku jooksul 3,8-kordselt ja reisijate vedu — 10-kordselt. Samuti kasvas viisaastaku jooksul vabariikliku ja kohaliku tähtsusega kõva kattega teede pikkus.

Viidi läbi suur töö kolhooside varustamisel telefoni- sidega. Kõik rajoonid on varustatud põhiliste sidevahenditega. Raadiosõlmede arv kasvas viisaastaku jooksul 3-kordselt, nende võimsus — 2,8-kordselt; raadiovastuvõtjate ja raadiotranslatsiooni punktide üldarv suurenes 3,8-kordselt.

Eesti NSV sotsialistliku industrialiseerimise teostamine kiires tempos esimesel sõjajärgsel viisaastakul põhjustas vabariigi tööstuses olulisi struktuurilisi muutusi.

Tööstusharude vahekorra muutumist kogutoodangu alal (1926/1927. aasta püsivhindades) iseloomustab järgmine tabel.

Tabel nr. 11

Tööstuses toimunud struktuurilised muutused kogutoodangu väljalaske alal

(protsentides 7 tähtsama tööstusharu kokkuvõtte suhtes)

	1940	1945	1948	1949
1. Metallitöötlemistööstus	7,7	26,9	26,7	29,1
Sealhulgas:				
Masinaehitus	—	13,0	14,3	17,4
2. Kütteainet hankiv tööstus	7,0	5,4	6,3	5,5
Sealhulgas:				
Põlevkivitööstus	—	4,6	5,6	4,9
3. Kütteainet töötlev tööstus	—	1,0	1,6	2,8
4. Elektri jaamad	2,5	2,4	1,8	1,2*
5. Ehitusmaterjalide tööstus	1,9	2,2	2,8	2,4
6. Tekstiilitööstus	17,2	6,2	9,4	10,2
7. Toidu- ja maitseainetetööstus	32,2	25,7	20,4	19,0
Kokku seitsme tööstusharu alal	68,5	69,8	69,0	70,2
Kogu tööstus	100	100	100	100

* Ilma elektrirongideta.

Kui NSV Liidu sotsialistlikus industrialiseerimises oli objektiivse paratamatuse peegelduseks masinaehituse kui sotsialistliku tööstuse südamikuna esmajärjekordne arendamine, siis seda seaduspärasust tõestab ka ülaltoodud tabel. Tarvitseb vaid öelda, et metallitöötlemistööstuse erikaal tõusis 7,7 protsendilt 1940. aastal 29,1 protsendile 1949. aastal. Masinaehituse erikaal kasvas sealjuures metallitöötlemistööstuse suhtes 48,2 protsendilt 1945. aastal 59,7 protsendile 1949. aastal.

Mis puutub kütteainet hankivasse tööstusse, siis, vaatamata tema erikaalu langemisele 1,5 protsendi võrra, oli põlevkivi kaevandamise füüsiline maht 1950. aastal pea-aegu kaks korda suurem kui 1940. aastal. Samal ajal kasvas põlevkivi töötlev tööstus, nagu on näha tabelist, äärmiselt kiires tempos. Selle tööstusharu erikaal kasvas ainuüksi esimese sõjajärgse viisaastaku esimese nelja aasta jooksul (1945—1949) 2,8-kordselt.

Tööstusliku ehituse, samuti ka elamu- ja sotsiaalseteks ning kultuurilisteks vajadusteks teostatava ehituse kiire kasv põhjustasid ehitusmaterjalide tööstuse kiiret kasvu, mille erikaal kogutoodangus kasvas 1,9 protsendilt 1940. aastal 2,4 protsendile 1949. aastal.

Seoses tootmisvahendeid tootva tööstuse ülekaaluka kasvuga vähenes mõningal määral tarbeesemeid tootva tööstuse (tekstiili-, toidu- ja maitseainetetööstuse) erikaal, kuid siiski oli tema taastamise ja arendamise tempo esimesel sõjajärgsel viisaastakul väga kiire. Tarvitseb vaid öelda, et tekstiilitööstuse kogutoodangu maht esimesel sõjajärgsel viisaastakul kasvas 4,5-kordselt, toidu- ja maitseainetetööstuse kogutoodangu maht — 3,5-kordselt.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu valitsuse poolt antud määratu suure finantsilise ja materiaal-tehnilise abi tõttu taastati saksa okupatsiooni perioodil purustatud Eesti tööstus kõige lühema aja jooksul ning arendati seda edasi.

Rasketööstus on ja jääb kogu rahvamajanduse kindlaks aluseks. Ainult sel juhul, kui viiakse ellu partei peajoont, mis on suunatud rasketööstuse kiiremale kasvule, võib kindlustada kõigi põllumajandusharude, kerge- ja toiduainetetööstuse edasise tõusu, nõukogude rahva heaolu järjekindla kasvu.

Tööstuse, esmajärjekorras rasketööstuse kiire arenda-

misega Eesti NSV-s kaasnes tööliklassi arvu, tema erikaalu ja juhtiva osa järjekindel kasv, mis tõi endaga kaasa tööliklassi diktatuuri tugevnemise ning tööliklassi ja talurahva liidu kindlustumise.

Sotsialistliku tööstuse kiire taastamine ja arendamine Eesti NSV-s oli samal ajal üheks tähtsamaks eelduseks põhjalike sotsialistlike ümberkujundamiste teostamiseks Eesti põllumajanduses.

3. p e a t ü k k

EESTI NSV PÖLLUMAJANDUSE KOLLEKTIVISEERIMINE

Sotsialistliku industrialiseerimise poliitika edukas teostamine Eesti NSV-s tõi endaga kaasa kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgu tähtsama vastuolu likvideerimise. See vastuolu seisis nõukogude vormis eksisteeriva eesrindliku poliitilise võimu ja maa tehnilis-majandusliku mahajäämuse vahel.

Hoolimata ülemineku-ajajärgu selle vastuolu likvideerimisest jäi siiski alles vastuolu sotsialistliku suurtööstuse, mis on varustatud eesrindliku tehnikaga ja areneb sotsialistliku laiendatud taastootmise seaduste järgi, ning üksik-väiketalumajanduse vahel, mis baseerub tootmisvahendite eraomandusel, käsitsitööl ning kus rõhuvas enamuses mitte ainult ei toimu laiendatud taastootmist, vaid kus mitte alati ei ole võimalik teostada isegi lihtsat taastootmist.

Ilma selle vastuolu lahendamiseta oleks sotsialismi ülesehitamine Eesti NSV-s olnud võimatu. Oli vaja killustatud väike- ja kesktalumajapidamised üle viia sotsialistlikule arenemisteele, s. t. teostada kollektiviseerimine.

Põllumajanduse sotsialistlik ümberkorraldamine on sotsialistliku revolutsiooni raskeim ülesanne.

V. I. Lenin kirjutas oma teoses «Majandus ja poliitika proletariaadi diktatuuri ajajärgul»: «Et kaotada klassid, tuleb esiteks kukutada mõisnikud ja kapitalistid. Selle osa ülesandest me oleme täitnud, kuid see on ainult osa ja sealjuures mitte kõige raskem osa. Et kaotada klassid, tuleb teiseks kaotada vahe tööliste ja talupoja vahel, teha kõik töötegi j a t e k s. Seda ei saa teha ühel hoobil. See on võrratult raskem ja paratamatult aeganõudev ülesanne. See on ülesanne, mida ei saa lahendada mistahes klassi kukutamise-ga. Selle saab lahendada ainult kogu ühiskonna

majanduse organisatsioonilise ümberkorraldamisega, üleminekuga individuaalselt, omaette väikekaubamajanduselt ühiskondlikule suurmajapidamisele.»¹

Põllumajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise ülesannet saab lahendada ainult töölisklassi ja talurahva töötavate hulkade liidu alusel, kusjuures töölisklassil on selles liidus juhtiv osa.

Peamine raskus on siin selles, et töölisklass peab looma niisuguse liidu töötava talurahvaga, mis on suunatud mitte klasside säilitamisele, vaid nende kaotamisele, mitte talupoegade väikekaubamajanduse säilitamisele, vaid selle sotsialistlikule ümberkorraldamisele.

Et ümber kujundada talurahvas, tõmmata ta sotsialistlikule ülesehitustööle, oli vaja ellu viia Lenini kooperasiplaani.

V. I. Lenin näitas oma kuulsas kooperasiplaanis, et töölisklass, kasutades soodsaid tingimusi, võib võtta ja peab võtma võimu enda kätte, mitte ootama, kuni kapitalism laostab paljumiljonilisi individuaalseid väike- ja kesktöotjaid. Töölisklass peab eksproprieerima tootmisvahendid tööstuses ja muutma need üldrahvalikuks ühisvaraks, järk-järgult ühendama individuaalseid väike- ja kesktöotjaid tootmiskooperatsioonidesse, s. o. põllumajanduslikesse suurettevõtetesse, kolhoosidesse; arendama igati tööstust ja rajama kolhoosidele kaasaegse tehnilise suurtootmise baasi; säilitama teatud ajaks linna ja maa vaheliseks majanduslikuks koostööks kaubatootmise.

Seda teed mööda juhtiski töölisklass kommunistliku partei juhtimisel töötavaid talurahvahulki.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Venemaal hävitas kapitalistide ja mõisnike võimu, rajas Nõukogude riigi, andis võimu töölisklassi kätte, eksproprieeris tootmisvahendid tööstuses ja muutis need ühiskondlikuks omandiks.

Kuid kohe pärast võimu kättevõitmist töölisklassi poolt ei olnud võimalik asuda miljonitele väike- ja kesktöotjatele kuuluvate tootmisvahendite ühistamisele, nagu seda nõukogude võimu vaenlased ette panid. See oleks põhjustanud miljoniliste talurahvahulkade halastamatut ja asjatut laostumist, töölisklassi ja talurahva liidu lõhenemist; see kahe sõbraliku klassi liit on aga teatavasti töölisklassi

¹ V. I. Lenin, Teosed, 30. kd., Tallinn 1954, lk. 91.

diktatuuri kõrgeim printsiip, Nõukogude riigi kindluse ja võitmatuse aluseks.

Partei valis teise tee töötava talurahva laiade hulkade kaasatõmbamiseks sotsialistlikule ülesehitustööle, nimelt talurahva massilise koopereerumise tee.

V. I. Lenin nägi kooperatsioonis üldse, põllumajanduslikus kooperatsioonis aga eriti laiadele talurahvahulkadele kättesaadavat ja arusaadavat teed üleminekuks üksikvähketalumajapidamiselt suurtele tootmisühendustele — kolhoosidele.

Seega on kooperatsioon selleks põhilüliks, millest kinni haarates oli võimalik juhtida talumajandus sotsialistliku arenemise teele, juurutada järk-järgult põllumajanduses kollektivismi aluseid, alguses põllumajandussaaduste turustamise, seejärel tootmise alal, ja luua niiviisi kõik vajalikud tingimused sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks.

«Tõepoolest,» kirjutas V. I. Lenin, «riigi võim kõigi suurte tootmisvahendite suhtes, riigivõim proletariaadi käes, selle proletariaadi liit paljude miljonite väike- ja pisitalupoegadega, kindlustada selle proletariaadi juhtiv osa talurahva suhtes jne. — kas see ei ole kõik, mida on vaja selleks, et kooperatsioonist, ainuüksi kooperatsioonist, mida me varem halvustasime kui sahkerdamist ja mida meil teatavast küljest õigus on halvustada nüüd uue majanduspoliitika ajalgi, kas see ei ole kõik, mida vajame täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks? See pole veel sotsialistliku ühiskonna ülesehitamine, kuid see on kõik, mis vajalik ja küllaldane selleks ülesehituseks.»¹

See Lenini näpunäide kooperatsiooni otsustavast osast talurahvahulkade üleviimisel sotsialismi teele kiideti heaks ja võeti vastu rea kommunistliku partei kongresside poolt. Nii on meie partei XIII kongressi resolutsioonis öeldud, et «mitte iialgi ega mitte kusagil ei olnud kooperatsioonil niisugust kolossaalset ja otsustavat tähtsust sotsialismi ülesehitamisel, kui pärast proletariaadi võitu oma klassivaenlase üle, eriti aga niisugusel maal, nagu seda on meie maa, kus on tohutu hulk väikemajapidamisi, milliseid ei saa sotsialismi juurde viia mingisuguste teiste teede kaudu peale organiseerimise kollektiivsete vormide, s. t. tarbijate ja tootmiskoopereatsiooni kaudu».

¹ V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 428 (v. k.).

Partei XIII kongress oma resolutsioonis seadis maal tehtava töö alal peamiseks ülesandeks talurahvahulkade igakülgse koopereerimise. Oma otsustes märkis kongress, et on vaja edasi arendada talurahvale odava krediidi andmist riigi poolt ning külast liigkasuvõtjad välja tõrjuda.

Kuid talurahvast kaasa tõmmata sotsialismi ülesehitamisele, tema psühholoogiat muuta on võimalik ainult siis, kui rajatakse põllumajandusele materiaal-tehniline baas traktorite ja teiste põllutöomasinate laiaulatusliku kasutamise näol ning viiakse läbi laialdane elektrifitseerimine. See ülesanne lahendati sotsialistliku industrialiseerimise poliitika teostamisega. Maa industrialiseerimine oli selleks hoovaks, mille abil mahajäänud ja killustatud põllumajandust oli võimalik ümber korraldada kollektiviseerimise alustel.

Kollektiviseerimise igakülgse arendamise otsus võeti vastu ÜK(b)P XV kongressil. Arendades Lenini koöperatsiooniplaani ja lähtudes selle majandusseaduse nõuetest, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, näitas J. V. Stalin põllumajanduse kollektiviseerimise paratamatust. Põllumajanduse kollektiviseerimine avas tee sotsialistlike tootmissuhte kindlustumiseks ka põllumajanduses.

Niisiis põhjustas maa sotsialistliku industrialiseerimise poliitika teostamine uute tootlike jõudude loomist, mis nõudsid vanade tootmissuhte asendamist põllumajanduses uute, kollektiivsete tootmissuhetega.

Nii viis meie partei, juhindudes majandusseadusest, mille järgi tootmissuhted peavad tingimata vastama tootlike jõudude iseloomule, ellu põllumajanduse kollektiviseerimise. Selle alusel likvideeriti viimane ja kõige rohkearvulisem ekspluataatorlik klass — kulaklus. Seega leidis kinnitust Lenini koöperatsiooniplaani õigsus ja elujõud.

Vanade tootmissuhte asendamine põllumajanduses uute tootmissuhetega andis vaba tegevusvälja nõukogude ühiskonna tootlike jõudude arenemiseks ja võimaldas põllumajanduse kiiret tõusu.

Niisugune tee talurahva kaasatõmbamiseks sotsialistlikule ülesehitustööle on kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgul ilmtingimata vajalik kõigile maadele, kus eksisteerib väike- ja kesktootjate klass. Selles suhtes ei olnud erandiks ka Eesti NSV.

On täiesti selge, et vanade, kapitalistlike tootmissuhte

asendamine ja uute, kollektivistlike tootmissuhete kujunemine eesti külas ei saanud toimuda otsekohe. Selleks et teostada pööre põllumajanduses valitsenud tootmissuhetes ja üle minna massilisele kollektiviseerimisele ning selle alusel kulakluse kui klassi hävitamisele Eesti NSV-s, oli vaja luua, nagu teisteski vennasvabariikides, teatud eeldused.

Otsustavaks eelduseks, mis kindlustas talurahva pideva ja süstemaatilise kasvatamise kollektiivsuse vaimus ülemineku teel kooperatsiooni lihtsamatelt vormidelt kõrgematele vormidele, tootmiskooperatsioonidele — kolhoosidele, oli nõukogude võimu olemasolu Eestis. Just nõukogude võim, mis kehtestati sotsialistliku revolutsiooni tulemusel, tegi lõpu ekspluataatorlikele klassidele — mõisnikele ja kapitalistidele, võttes neilt tehased, vabrikud, pangad ja maa, kuulutades need rahva omandiks, abistas talupoegi kolhooside ülesehitustööle asumisel.

Nõukogude võimu olemasolu Eestis võimaldas ära kasutada vana põllumajandusliku kooperatsiooni aparadi.

Kooperatsiooni kasutamiseks sotsialistlikuks ülesehitustööks, kooperatsiooni muutmiseks tõesti massiliseks ja töötava talurahva hulkadele kättesaadavaks organisatsiooniks oli vaja seda reorganiseerida, kapitalistlikest elementidest puhastada.

Põllumajandusliku kooperatsiooni reorganiseerimine Eesti NSV-s algas kohe pärast nõukogude võimu taastamist 1940. aastal. Juba siis likvideeriti riiklikud-monopolistlikud kapitalistlikud ühendused, algas põllumajandusliku kooperatsiooni aparadi puhastamine kapitalistlikest elementidest jne.

Pärast Nõukogude Eesti territooriumi vabastamist fašistlikust okupatsioonist jätkati põllumajandusliku kooperatsiooni reorganiseerimist, mis viidi põhiliselt lõpule 1947. aastaks. 1945. aasta jaanuaris loodi Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu juurde Põllumajandusliku Kooperatsiooni Valitsus. Kooperatsioonist kihutati minema kulakud ja teised vaenulikud elemendid. Võeti vastu kooperatiivühistute uued põhikirjad, millede järgi kulakuid kooperatsiooni ei võetud. Tunduvalt vähendati sisseastumismakse, nii et kooperatiivühistusse astumine sai kättesaadavaks igale töötavale talupojale.

Põllumajanduslike ühistute (karjakasvatus- ja piimaühingud, masinatarvitajate ühistud, põllumajanduslikud

ühistud, linnukasvatuseühistud, elektriühistud) liikmete arv kasvas aastast aastasse. 1. jaanuaril 1945 oli 58 184 põllumajandusliku kooperatsiooni liiget, 1. jaanuaril 1946 — 92 623 liiget, 1. jaanuaril 1947 — 110 546 ja 1. jaanuaril 1948 — 112 105 liiget. Põllumajanduslik kooperatsioon oli nüüd muutunud tõesti massiliseks organisatsiooniks külas, hõlmates kuni 70 protsenti talumajapidamistest.

Nõukogude riik tugevdas kooperatsiooni materiaal-tehnilist baasi, eraldades talle vastavad põllumajandusmasinad ja tööriistad. Nii näiteks oli 1947. aastal masinatarvitajate kooperatiivühistel 554 traktorit, 1338 mootorit, 323 lokomobiili, 1064 viljapeksumasinat jne.

Tuleb tähendada, et kui 1947. aastal domineeris turustuskooperatsioon, mille tüüpiliseks näiteks olid piimaühistud, siis alates 1947. aastast võtab vabariigis hoogu põllumajandusliku kooperatsiooni tootmisalane tegevus. Nii organiseeriti 1948. aasta keskpaiku 336 ühismajapidamiste punkti 20 286 hektari maaga.

Põllumajanduslikus kooperatsioonis omandasid talupojad esimesi sotsialistliku kollektiivse töö kogemusi; tal oli suur tähtsus eesti küla massilise kollektiviseerimise ettevalmistamisel.

Eesti NSV-s massilise kollektiviseerimise teostamiseks vajalike eeltingimuste loomisele oli suure tähtsusega ka maareformi elluviimine, mille tulemusel eesti küla kesksuks kujuks muutus keskmik.

Keskmik astub kolhoosi ainult siis, kui ta omaenda kogemuste najal veendub kollektiivse ühismaaharimise eelistes, kui ta aru saab, et kolhoos vastab tema elulistele huvidele ja on ainuõigeaks teeks.

Tehes tööd keskmiku kaasatõmbamiseks kolhoosidesse, on vaja arvesse võtta tema kahesugust loomust, mis pani keskmiku kõikumata töölisklassi ja kulakute vahel. Sellepärast võib liit keskmikuga olla kindel ainult sel juhul, kui see on suunatud kapitalistlike elementide vastu.

Kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat hakati teostama otsekohe pärast nõukogude võimu taastamist Eestis. Nii vähendati 1944.—1947. aasta agraarreformi järgi kulakute maakasutuse ulatust, küla kapitalistlikelt elementidelt võeti suurel hulgal ära põllumajanduslikku vara, mis jagati selle reformi alusel maad saanud endiste sulaste ja kehvikute vahel. Maakodanluselt võeti ära ja anti üle masina-traktorijaamadele, osalt aga abimajandi-

tele ja sovhoosidele 217 traktorit. Ainuüksi maata talupojad said 2019 atra, 2286 äket, 2363 vankrit, 428 heinaniidumasinat, 13 408 veist, 4752 hobust, 4322 siga, 6575 lamast ja kitse, suurel hulgal elamuid ja majandushooneid, tuhandeid tonne vilja, kartulit, heina jne.

Kulakluse piiramise ja väljatõrjumise poliitikat teostati ka diferentseeritud maksude ja riigile antavate põllumajandussaaduste diferentseeritud normide sisseseadmise teel. Maksude ja varumise kogu raskuspunkt kanti kulakutele: neile ei antud krediiti, nad kihutati põllumajanduslikust kooperatsioonist välja. Samal ajal kaitses nõukogude võim igati kehvikute ja keskmike huvisid. Nii said kehvikud ja keskmikud 1944. aasta oktoobrist 1948. aasta aprillini, s. t. kolme ja poole aasta jooksul, pikaajalist krediiti 167,5 miljoni rubla ulatuses. Ainuüksi pikaajalise krediidi arvel ostsid nad aastail 1945—1947 üle 10 000 hobuse ja ligi 8000 lehma. Aastail 1944—1947 müüdi kehvikutele ja keskmikele riiklike hindadega 638 000 m³ ehitusmaterjali.

Kõik see takistas kulaku majanduslikku kasvu, vähendas tema poliitilist mõju külas, aitas kaasa kehvikute ja keskmike koondamisele kommunistliku partei ja nõukogude võimu ümber, suurendas töölisklassi mõju talurahva hulgas. Sellel alusel tugevnes töölisklassi ja töötava talurahva liit, mis hõlbustas Eesti NSV talurahva töötavate hulkade üleminekut kollektiviseerimise teele.

Kollektiviseerimise edukas teostamises etendasid suurt osa eesti külas loodud masina-traktorijaamad ja sovhoosid, mis muutusid põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise tugipunktideks.

Enne kolhoosikorra võitu teenindasid masina-traktorijaamad põhiliselt kehvikute ja keskmike majapidamisi. 1945. aastal harisid masina-traktorijaamad maad, mis kuulusid 20 000-le kehvikute ja keskmike majapidamistele, 1946. aastal — 32 000-le ja 1947. aastal — 35 000-le kehvikute ja keskmike majapidamistele. See oli omapärane tootmiskooperatsiooni vorm riigi ja põllumajanduse väikekaubamajandusliku sektori vahel.

Tuginedes masina-traktorijaamadele suunas sotsialistlik riik küla arenemist kooskõlas kogu ühiskondliku tootmise huvidega. Kehvikute ja keskmike majapidamistele antava tehnilise abiga vabastas nõukogude võim masina-traktorijaamade kaudu nad kulakuorjusest, aitas tõsta

nende majapidamist jne., mis oli eelduseks põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise teostamiseks. Traktorite ja põllumajandusliku tehnika kasutamine muutis põhjalikult ka töötava talurahva psühholoogiat, veenas teda selles, et individuaalse väiketalumajanduse tingimustes ei ole võimalik efektiivselt kasutada põllumajandusmasinaid, ei ole võimalik järsult suurendada töötootlikkust.

Nõukogude riigi teiseks tähtsaks tugipunktiks eesti küla sotsialistlikul ümberkujundamisel olid sovhoosid.

Eesti NSV sovhoosid arenesid eesrindliku nõukogude tehnika ja agrotehnika efektiivse kasutamise tõttu eriti kiiresti. Nii ületasid sovhoosid 1950. aastal viisaastaku ülesande külvipindade suurendamise alal 2,5-kordselt. Sovhoosides tõusis aastail 1945—1950 teraviljakultuuride viljakus 2,3-kordselt, söödajuurvilja viljakus aga 4-kordselt. Juba 1947. aastaks oli teraviljakultuuride keskmine saak sovhoosides 25—30 protsenti suurem kui üksiktalupidajatel. Veelgi suurem oli kasv karjakasvatuses. Viisaastaku ülesanne veiste arvu kasvu alal ületati 2-kordselt ja sigade alal mitmekordselt. Keskmine piimatoodang ühe lüpsilehma kohta tõusis 1740 liitrit 1945. aastal 3878 liitriini 1949. aastal ehk rohkem kui 2,2-kordselt. Need sovhooside edusammud põllumajandusliku tootmise arendamisel veensid kujukalt kehvikuid ja keskmikke ühiskondliku suurmajapidamise eelistes, hõlbustades seega põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise ülesannet.

Massilise kollektiviseerimise teostamiseks vajalike tingimuste ettevalmistamisele oli suure tähtsusega laiade talurahvahulkade tutvumine kolhoosikorra saavutustega vanemates Nõukogude vabariikides. Suur arv eesti kehvikuid ja keskmikke külastas vennasvabariikide kolhoose. Eriti suurel arvul käisid eesti talupojad ekskursioonidel Lenigradi oblasti, Siberi ja Gruusia kolhoosides.

Samuti tegi vabariigi parteiorganisatsioon suurt selgitus- ja kultuurmassilist tööd. Selle töö tulemusel hakkas kollektiviseerimise idee haarama üha laiemaid Eesti talurahva töötavaid kihte.

Hakatigi looma kolhoose. Viis esimest kolhoosi organiseeriti Eesti NSV-s 1947. aastal. Esimene, V. Kingissepa nimeline kolhoos organiseeriti Saaremaal 28. augustil 1947. 1948. aastal teostati kevadkülvi juba 59 kolhoosis, kes ühendasid 570 talumajapidamist.

Eesti noored kolhoosid, baseerudes uuel tehnikal, näitasid juba oma eksisteerimise esimesel aastal tegelikult kollektiivse töö ja sotsialistliku suurtootmise eeliseid: saak oli kolhoosides 20—25 protsenti kõrgem kui üksikmajapidamistes. Nii sai kolhoos «Uus tee» Võrumaal igalt hektarilt üle 22 tsentneri rukist, 20 tsentnerit suvinisu, 18,5 tsentnerit kaera, 16 tsentnerit otra, sel ajal kui tema naabruses asuvad üksiktalupidajad said 1,5—2 korda väiksemat saaki.

1948. aastaks loodud 59 kolhoosist anti 48 kolhoosis pärast saagi koristamist keskmiselt ühe normipäeva kohta teravilja 6,17 kg, kartulit — 4,9 kg, suvi- ja teraviljade õlgi — 4,4 kg ja 3 rubla 20 kopikat raha. Kõige rohkem anti teravilja «Edu» kolhoosis (Läänemaal) — 14,8 kg teravilja ühe normipäeva kohta ja kõige vähem — «Säde» kolhoosis (Tartumaal) — 2,5 kg.

Need esimeste kolhooside edusammud põhjustasid seda, et kehvikute ja keskmike hulgas algas laiaulatuslik liikumine ülemineku eest majandamise kollektiivsetele vormidele.

Suurt osa massilise kolhoosiliikumise edasiarendamises etendas Eesti NSV kolhoosnikute esimene kongress, mis tuli kokku 1948. aasta novembris. 1948. aasta lõpuks domineerisid Eesti NSV põllumajanduses küll veel killustatud väike- ja keskmajapidamised, kuid kommunistliku partei ja Nõukogude riigi majanduspoliitika tulemused avaldasid tohutut mõju ja eesti töötav talurahvas hakkas 1949. aasta kevadel massiliselt üle minema kolhoositootmisele.

Niisiis, tähtsamateks eeldusteks, mis löid kõik tingimused talupoegade massiliseks üleminekuks kolhooside teele, olid: 1) nõukogude võimu olemasolu, mis oli otsustavaks teguriks töötavate talupoegade üleminekul tootmisalasele koostööle, 2) põllumajanduslik kooperatsioon, mis kasvas talupoegi kollektivismi vaimus, 3) maareformi teostamine, otsustav võitlus kulakute vastu, mis põhjustas tööliklassi ja kehvataluraha liidu kindlustumist keskmikuga, 4) üle kogu Eesti laialiasuvate ja uue tehnikaga varustatud sovhooside võrk, millede najal talupojad kontrollisid majapidamiste kollektiivsete vormide eeliseid individuaalmajapidamisega võrreldes, 5) masina-traktorijaa-made võrk, mis oli põllumajanduse sotsialistliku rekonstrueerimise juhtivaks jõuks, 6) esimeste kolhooside edu-

sammud, mis näitasid tegelikult sotsialistliku suurtootmise eeliseid üksiktaluniku väike- ja keskmajapidamisega võrreldes, 7) vabariigi parteiorganisatsiooni poolt läbi viidud laiaulatuslik poliitiline selgitus- ja kasvatustöö, samuti ka kultuurmassiline töö.

Kogu see töö tõi endaga kaasa selle, et laiad eesti talurahvahulgad olid ette valmistatud kolhooside ülesehitustöö arendamiseks.

Sealjuures tuleb tähendada, et kui NSV Liidus kestis massiliseks kollektiviseerimiseks ettevalmistamise periood 12 aastat (1917. aastast 1929. aastani), siis Eesti NSV-s, mille majanduse arendamine toimub võimsa Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu koosseisus, kestis ettevalmistusperiood pisut üle 4 aasta (1944. aasta sügisest, mil Eesti territoorium vabastati fašistlikust okupatsioonist, 1949. aasta kevadeni), s. t. peaaegu kolm korda lühema ajaga kui vanemates liiduvabariikides.

Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimisel on rida iseärasusi. Need iseärasused on seotud uute konkreetsete ja ajalooliste tingimustega, millistes toimus Eesti üleminek sotsialismile.

1. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimise tähtsaks iseärasuseks on see, et kolhoosid organiseeriti siin NSV Liidu määratu suurte kogemuste kasutamise alusel. Kolhooside ülesehitustöö arendamisel kasutas Eestimaa Kommunistlik Partei täiel määral NLKP suuri kogemusi kolhooside organiseerimise, kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku tugevdamise ja kolhooside riikliku juhtimise alal. Seepärast ei olnud eesti kommunistidel vaja otsida uusi vorme, et ühendada väiketalumajapidamised suurtesse ühismajapidamistesse, vaid võisid kohe organiseerida kolhoosid põllumajanduslike artellide kujul, kasutades viimastele omaseid kolhoosnikute töö organiseerimise ja tasumise vorme. Kolhooside ülesehitustöö kogemused Nõukogude Liidus võimaldasid Eesti kommunistidel vältida rida raskusi ja vigu kolhooside ülesehitustöös ning tunduvalt kiirendada Eesti NSV põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise tempot.

2. Üleminekuks massilisele kollektiviseerimisele nendes liiduvabariikides, kes olid varem astunud sotsialistliku arenemise teele, oli vaja alguses teostada maa industrialiseerimist, ehitada traktori-, kombaini- ja autotehaseid, samuti ka teisi põllumajandusmasinate tehaseid. Ainult

sel alusel oli võimalik luua NSV Liidu põllumajandusele ajakohase suurtootmise tehniline baas.

Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine toimus tingimustes, kus ta on Nõukogude Liidu koostisosa, kes juba ammu oli loonud võimsa rasketööstuse, mis võimaldas teostada Eesti põllumajanduse tehnilist rekonstrueerimist, ilma et oleks vaja ehitada Eesti NSV territooriumile tehaseid traktorite, kombainide ja teiste keerukate põllumajandusmasinate tootmise alal. Eesti NSV põllumajanduse tehniline rekonstrueerimine toimus uue põllumajandusliku tehnika sissetoomise teel vennasvabariikidest. See andis võimaluse Nõukogude Eesti olemasolevates tehastes toota peamiselt niisuguseid põllutöömehhanismid, nagu adrad, külvimasinad, niidumasinad jne.

Vennasvabariikidest saadud uusim põllumajanduslik tehnika etendas määratu suurt osa Eesti NSV põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise protsessi kiirendamisel.

3. ENSV-s toimunud kollektiviseerimise tähtsamaks isearasuseks on ka see, et sel ajal, nagu märkis J. V. Stalin, kui Nõukogude Liidus elasid kolhoosid esialgu üle niinimetatud «manufaktuuriperioodi», mil nad tuginesid talupoegade tootmisvahendite lihtsale ühendamisele, siis Eesti NSV põllumajandust hakati kohe pärast nõukogude võimu kehtestamist varustama esmaklassilise tehnikaga vennasvabariikidest. Masina-traktorijaamad loodi Eestis mõned aastad enne kolhooside tekkimist. Koos massilise kolhoosiliikumise kasvuga suurenes järsult masina-traktorijaamade arv ja neis kasutatav esmaklassiline põllumajanduslik tehnika traktorite, kombainide ja teiste masinate näol.

4. Põllumajanduse massiline kollektiviseerimine toimus tingimustes, mil Eesti NSV-s domineeris ajalooliselt kujunenud üksikult asuvate perede süsteem. Üksikult asuvate perede süsteemi olemasolu põhjustas seda, et kollektiviseerimise alguses loodi väikesed kolhoosid. Keskmiselt tuli ühe kolhoosi kohta 1949. aasta alguses ainult 17 majapidamist. Üksikult asuvate perede süsteemi olemasolu tekitas ja tekitab raskusi kolhooside organisatsioonilisel ja majanduslikul tugevdamisel. Päevakorda kerkib üksikult asuvate perede süsteemi järkjärgulise likvideerimise ja kolhoosikeskuste loomise küsimus, mis «kindlustab soodsamad tingimused kolhooside tootmistegevuse arendamiseks ning võimaldab parandada kolhoosnikute kultuurilisi ja

elu-olulisi tingimusi, ehitada häid koole, haiglaid, sünnitusmaju, lasteasutusi»¹.

5. Tänu NSV Liidu kogemuste kasutamisele kolhooside ülesehitustöö alal teostati kollektiviseerimine Eesti NSV-s lühema ajaga (10—12 kuud), sel ajal kui vanemates liiduvabariikides kestis see protsess 4—5 aastat. See on samuti Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimise üks iseärasusi.

Määratu suurt abi andis Nõukogude Eestile kolhooside ülesehitustöö alal NLKP Keskkomitee. 1947. aastal võttis ÜK(b)P Keskkomitee vastu otsuse kolhooside ülesehitustööst Leedu NSV-s, Läti NSV-s ja Eesti NSV-s.

Juhindudes sellest ÜK(b)P Keskkomitee otsusest, esitas Eestimaa K(b)P Keskkomitee oma otsuses 26. jaanuarist 1948 kolhooside ülesehitustöö peamised printsiibid, milledest pidid juhinduma partei- ja nõukogude organid oma praktilises töös. Eestimaa K(b)P Keskkomitee soovitas kolhooside loomisel asjatult mitte kiirustada, luua kolhoosid vabatahtlikkuse printsiibist täieliku kinnipidamise tingimustes, tõmmata kolhoosidesse esmajärjekorras kehvikud. Keskkomitee juhtis tähelepanu vajadusele rajada kolhoosid kaasaegse põllumajandusliku tehnika baasil, anda kolhoosidele tehnilist abi masina-traktorijaamade kaudu. Loodavad kolhoosid peavad olema eesrindlikud majandid, et propageerida kollektiviseerimist laiades töötava talurahva hulkades. Eestimaa K(b)P Keskkomitee soovitas oma otsuses, et loodavad kolhoosid viidaks põllumajandusliku artelli põhikirja alusele, pidades meeles, et artell on kolhoosiliikumise põhivorm; et selgitataks põllumajandusliku artelli põhikirja ja ei võetaks kolhoosidesse kula-kuid, hitlerlastega okupatsiooni ajal koos töötanud isikuid ega fašistide agente.

1948. aasta oktoobris toimus Eestimaa K(b)P Keskkomitee XXIV pleenum, kes arutas küsimust kollektiviseerimise olukorrast ja ülesannetest Eesti NSV-s.

1948. aasta detsembris toimunud Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongress juhtis peamist tähelepanu kolhooside ülesehitustöö küsimustele. V kongressi otsuses öeldi, et kõigi partei-, nõukogude ja teiste organisatsioonide peamiseks ülesandeks tuleb pidada vabariigi

¹ N. S. Hruštšov, NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise abinõudest, Tallinn 1953, lk. 74.

põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise alal tehtavat tööd.

Eestimaa Kommunistlik Partei, näidates töötavatele talupoegadele ja tegelikult tõestades kollektiivse suurmajapidamise eeliseid, organiseeris vastavalt partei V kongressi otsustele kehvikute ja keskmike laialdase liikumise kolhooside organiseerimise eest.

Tabel nr. 12

Eesti NSV põllumajanduse massilise kollektiviseerimise käik

Kuupäev	Kolhooside arv	Kolhoosidesse astunud majapidamiste arv			Majapid. keskmine arv kolhoosi kohta	Kollektiviseerimise %	
		Kokku	Neist (%%)				
			sulased	kehvikud			keskmikud
1. I 1948	5	80	20,0	60,3	19,7	16	0,03
5. VII 1948	59	570	6,4	46,8	46,8	10	0,4
5. XI 1948	361	5124	9,0	30,0	61,0	14	3,6
20. XII 1948	417	6650	—	—	—	15	4,6
1. I 1949	455	7770	9,0	30,0	61,0	17	5,8
20. II 1949	641	11402	—	—	—	17	8,9
1. IV 1949	1000	—	—	—	—	—	—
10. IV 1949	2079	55424	—	—	—	26	ligi 45,0
15. IV 1949	2594	74855	—	—	—	28	58,0
25. V 1949	2904	91721	—	—	—	31	71,1
1. IX 1949	2965	97123	—	—	—	32	75,3

Millest kõnelevad need andmed? Kõigepealt kollektiviseerimise kiirest tempost.

Kui 1. jaanuaril 1949 oli kolhoosidesse ühinenud 5,8 protsenti kogu talumajapidamiste arvust, siis 4,5 kuu pärast oli kollektiviseeritud juba 58 protsenti kõigist majapidamistest. 1. septembril 1949 ulatus kollektiviseerimine 75,3 protsendini. Kõige kiiremini kasvas kolhooside arv 1949. aasta aprillis. Nii oli 1. aprillil 1949 1000 kolhoosi, 5. aprillil — 1534, 10. aprillil — 2079 ja 15. aprillil — 2594 kolhoosi. Need andmed näitavad, et aprillikuu 15 päeva jooksul organiseeriti iga päev keskmiselt 100 kolhoosi. See tähendab, et talupojad astusid kolhoosidesse tervete küladena.

Vaadeldes toodud tabelit, võib teha järelduse, et 1949. aasta oli eesti külale Eesti NSV talumajapidamiste massilise kollektiviseerimise aastaks. 1950. aasta lõpuks oli kol-

hoosidesse ühinenud 93 protsenti talumajapidamistest. Praegu on kolhoosidesse ühinenud 99,1 protsenti talumajapidamistest ja kolhoosidele kuulub 99,9 protsenti nende külvipinnast.

Tabelis toodud andmed kõnelevad ka sellest, et kolhoosidesse astusid alguses kehvikud ja sulased, nendele järgnesid ka keskmikud. 1949. aastal ei peetud arvestust kolhoosidesse astuvate majapidamiste kategooriate kohta, kuid kollektiviseerimise käik 1949. aastal näitas ise, et kolhoosi oli astunud keskmik.

Edasi, tabeli andmed näitavad, et ühe kolhoosi kohta tulevate majapidamiste keskmine arv moodustas 1949. aasta alguses 17, aasta lõpuks aga — 32 majapidamist. Kuid hoolimata niisugusest kasvust ei ole see arv küllaldane kolhoosile, kus oleks võimalik täiel määral kasutada võimsat põllumajanduslikku tehnikat. Sellepärast kerkis juba järgmisel, 1950. aastal Eesti NSV-s, nagu ka teistes Nõukogude Liidu vabariikides, päevakorda küsimus kolhooside ühendamisest.

Seoses laiade eesti talurahvahulkade astumisega kolhoositeele võttis NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1949. aasta alguses vastu määruse «Abinõudest Eesti NSV põllumajanduse abistamiseks».

1949. aasta kevadel organiseeriti Eesti NSV-s 15 uut masina-traktorijaama ja seega oli kokku 39 masina-traktorijaama. 1949. aastal suurenes traktorite arv masina-traktorijaamades 1948. aastaga võrreldes peaaegu kahekordselt. Võrdluseks märgime, et Eesti NSV põllumajanduse poolt ainuüksi 1949. aastal saadud traktorite üldvõimsus ületas kõigi traktorite võimsuse, mis olid olemas kodanlikus Eestis tema valitsemise kogu 20 aasta jooksul. 1950. aastal kasvas traktorite arv masina-traktorijaamades 1948. aastaga võrreldes 365-protsendiliselt. 1949. aastal said vabariigi masina-traktorijaamad 9 esimest kombaini. 1950. aastal töötas vabariigi kolhooside põldudel juba 109 kombaini, neist 108 iseliikuvat.

Eesti NSV töötavate talupoegade põhihulkade üleminekuks majandamise kollektiivsetele vormidele ja masina-traktorijaamade võrgu laiendamiseks kaotasid oma tähtsuse hobulaenuuspunktid ning nad likvideeriti.

Vastavalt Nõukogude Liidu valitsuse ülalmainitud määrusele eraldati Eesti NSV-le 95 000 tonni mineraalväetist, anti Põllumajanduspanka liinis 15 miljonit rubla krediiti.

Ühtaegu kolhooside varustamisega eesrindliku tehnikaga võeti tarvitusele abinõud kaadri ettevalmistamise alal, kes oleks suuteline seda tehnikat täielikult kasutama ja põllumajanduslikku suurtööstust juhtima. Nii viibisid ainuüksi 1949/1950. aasta sügisel ja talvel lühiajalistel kursustel ja seminaridel 5930 karja- ja linnufarmide juhatajat, 3195 põllumajandusbrigaadi brigadiri, 1930 lülivanemat, 2279 kolhoosiesimeest, 4541 arveametnikku, 761 revisjonikomisjonide esimeest ja teiste erialadega kaadrit. Organiseeriti laiaulatuslikult kursusi traktoristide, kombainerite ja teiste vabariigi põllumajanduse mehhanisaatorite ettevalmistamiseks.

Vastavalt Nõukogude Liidu valitsuse ülalmainitud määrusele loodi 1949. aastal esimene maaparandusjaam, 1950. aastal aga — veel 5 jaama. Sõjajärgsel ajal on vabariigis kuivendatud üle 100 000 hektari maad.

Eesti töötava talurahva põhihukade üleminek kolhoositeele, mis toimus klassivõitluse ägeda teravnemise tingimustes, seadis üles küsimuse poliitika muutmisest kulakute suhtes.

V. I. Lenin kirjutas: «Kulakud on nõukogude võimu verivaenlased. Kulakud on kõige elajalikumad, kõige tooremad, kõige metsikumad ekspluataatorid, kes on teiste maade ajaloos korduvalt restaureerinud mõisnike, tsaaride, pappide ja kapitalistide võimu.»¹

Kulaku ekspluataatorlik iseloom ei muutunud sugugi sellest, et sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamine Eestis toimus tingimustes, kus sotsialism oli juba NSV Liidus võitnud. Kulak jäi nõukogude võimu verivaenlaseks ka Eestis.

Kulakud, kodanlikud natsionalistid, endised fašistlike okupantide käsilased püüdsid igati takistada kollektiviseerimise edukat käiku. Nad levitasid iga liiki provokatsioonilisi kuuldusi ja väljamõeldisi kolhooside kohta. Nad tegid agitatsiooni üksiktalupidajate hulgas loomade tapmise ja müümise eest. Nad võtsid tarvitusele äärmisi abinõusid — korraldasid terroristlike akte kolhooside loomise initsiaatorite vastu. Töötav talurahvas nõudis kulakluse vaenuliku tegevuse likvideerimist. Sellele vaenulikule tegevusele tehti lõpp sellega, et 1949. aasta kevadel likvideeriti Eesti NSV-s

¹ V. I. Lenin, Teosed, 28. kd., Tallinn 1955, lk. 39.

kulaklus kui klass. Kulakluse kui klassi likvideerimist teostati üldise kollektiviseerimise alusel. Üldise kollektiviseerimise läbiviimisega, väiketalumajapidamiste ühendamisega kollektiivsetesse suurmajanditesse hävitati ekspluateerimine külas. Kulakutelt eksproprieeritud tootmisvahendid läksid üle kolhooside käsutusse.

Kulakluse kui klassi likvideerimise alusel teostatud talumajapidamiste üldine kollektiviseerimine kujutas endast sügavat revolutsioonilist pööret Eesti NSV ajaloos, hüpet ühiskonna vanast kvalitatiivsest olekust uude kvalitatiivsesse olekusse. See revolutsiooniline pööre võrdus oma tagajärgedelt 1940. aasta kevadel teostatud revolutsioonilise pöördega. Pidades silmas Nõukogude Liidu põllumajanduse kollektiviseerimist, kirjutas J. V. Stalin: «See oli revolutsioon, mis likvideeris külas vana kodanliku majandusliku korra ja lõi uue, sotsialistliku korra. Kuid see pööre ei toimunud plahvatuse teel, s. o. kehtiva võimu kukutamise ja uue võimu loomise teel, vaid külas vanalt kodanlikult korralt järk-järgult uuele ülemineku teel. Ja seda läks korda teha sellepärast, et see oli revolutsioon ülaltpoolt, et pööre teostati kehtiva võimu algatusel talurahva põhihulkade toetusel.»¹

Need J. V. Stalini sõnad iseloomustavad täielikult ka eesti külas 1949. aasta kevadel toimunud revolutsioonilist pööret.

See revolutsiooniline pööre eesti külas lahendas, nii nagu ta oli varem lahendanud teisteski liiduvabariikides, kolm sotsialistliku ülesehitustöö põhiküsimust: esiteks, see likvideeris kõige arvukama ekspluateerijate klassi — kulakute klassi; teiseks, see revolutsioon viis kõige arvukama töötava rahva klassi — talupoegade klassi, üksikmajapidamise teelt kolhooslikule, sotsialistlikule ühismajapidamise teele; kolmandaks, selle revolutsiooni tulemusel sai nõukogude võim Eestis sotsialistliku baasi ka põllumajanduses. See revolutsioon likvideeris ühe kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgu tähtsama vastuolu — vastuolu sotsialistliku suurtööstuse ja eraomandusliku väiketalumajapidamise vahel. Seega olid loodud tingimused vabariigi põllumajanduse kiireks tõusuks.

Kulakluse kui klassi likvideerimine Eesti NSV-s ei tähen-

¹ J. Stalin, Marksism ja keeleteaduse küsimused, Tallinn 1953, lk. 53.

danud seda, et külas olid juba kadunud kõik vaenulikud elemendid, et lõppes klassivõitlus. Kulakud muutsid oma taktikat, nad läksid üle varjatud võitlusele. Kulaklik-natsionalistlikel elementidel läks mõnes kohas korda tungida kolhoosidesse, kus nad töötasid brigadiridena, farmide juhatajatena, arveametnikena ja isegi esimeestena, ning salaja kolhoosidele kahju tekitada.

Ühtlasi suhtusid üksikud vabariigi partei- ja nõukogude organisatsioonid kaua aega kulakute ja kodanlike natsionalistide vaenulikesse väljaastumistesse leplikult ning võtsid neid sageli oma kaitse alla. Tõsiseid vigu klassijooneläbiviimisel külas, kulakute vastu peetavas võitluses esines ka Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee töös.

NLKP Keskkomitee aitas õigeaegselt paljastada puudusi ja vigu, mis esinesid Eestimaa K(b)P Keskkomitee töös. ÜK(b)P Keskkomitee oma otsuses «Vigadest ja puudustest Eestimaa K(b)P Keskkomitee töös» 20. veebruarist 1950 näitas vabariigi parteiorganisatsioonile kätte teed esinenud vigade ja puuduste parandamiseks, mobiliseeris kommuniste kogu partei-poliitilise töö parandamisele. Täites ÜK(b)P Keskkomitee otsuseid ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee VIII pleenumi (1950. aasta märts) otsuseid, parandas vabariigi parteiorganisatsioon kolhooside üles-ehitustöös esinenud vigu ja puudusi, mis tõi endaga kaasa kolhooside edasise organisatsioonilise ja majandusliku tugevnemise.

Kolhooside organisatsioonilisele ja majanduslikule tugevnemisele aitas tunduvalt kaasa nende ühendamine, mis algas Eesti NSV-s, samuti nagu kogu NSV Liiduski, 1950. aastal. Kui 1. jaanuaril 1950 oli 3007 kolhoosi, siis ühendamise läbiviimise tulemusel vähenes kolhooside arv 937-ni 1952. aasta lõpul.

Noorte Eesti NSV kolhooside edusammud on kõige kujukamalt näha esimese sõjajärgse viie aasta plaani täitmise tulemuste järgi põllumajanduse alal.

Eesti NSV töötavad talurahvahulgad saavutasid sõjajärgse viisaastaku ajal külvipindade tunduvat kasvu, mida iseloomustab tabel nr. 13.

Kuigi külvipinnad on viisaastaku jooksul suurenenud 17,2 protsendi võrra, oli nende ulatus 1950. aastal siiski väiksem kui 1940. aastal. Teatavasti vähenesid Eesti külvipinnad fašistliku okupatsiooni ajal 40 protsendi võrra.

Teraviljakultuuride osas kasvasid külvipinnad viisaas-

Eesti NSV põllumajanduse külvipinnad
(protsentides 1945. aasta suhtes)

Tabel nr. 13

	1945	1946	1947	1948	1949	1950
Kogu külvipind	100,0	101,9	117,2	123,5	116,1	117,2
1. Teraviljakultuurid	100,0	103,3	124,7	130,6	114,6	109,2
Sealhulgas						
Nisu	100,0	113,6	137,7	146,7	120,8	137,3
2. Tehnilised kultuurid	100,0	100,0	187,1	204,8	229,0	346,7
Sealhulgas						
Lina	100,0	87,9	167,5	190,6	198,1	322,2
Suhkrupeet	100,0	300,0	6,6	7,3	11,3	13,7
			korda	korda	korda	korda
3. Kartul ja köögivilid	100,0	100,6	116,7	126,2	130,3	132,3
4. Söödakultuurid	100,0	99,7	99,5	104,5	109,3	120,0

taku jooksul 9,2 protsendi võrra. Hoolimata sellest, et teraviljakultuuride all olevad külvipinnad moodustasid 1950. aastal ainult 76,6 protsenti sõjaeelsest tasemest, oli teraviljakultuuride viljakus ja kogusaak 1950. aastal suurem kui 1940. aastal.

Tehniliste kultuuride alal suurenesid külvipinnad viisaastaku jooksul 3,5-kordselt. Kui lina all olevad külvipinnad suurenesid viisaastaku jooksul rohkem kui 3,2-kordselt, siis kogusaak kasvas sellel perioodil 4,6-kordselt.

Uueks tehniliseks kultuuriks Eesti NSV-s on suhkrupeet. Suhkrupeedi all olevad külvipinnad kasvasid viisaastaku jooksul tunduvalt. Köögivilja ja kartuli alal suurenesid külvipinnad viisaastaku jooksul 32,3-protsendiliselt, kartuli kogusaak aga ületas 1950. aastal sõjaeelse taseme. Söödakultuuride alal suurenesid 1950. aastal külvipinnad 1945. aastaga võrreldes 20-protsendiliselt. Kuid viisaastaku ülesannet pindade suurendamise kohta mitmeaastaste heintaimede alla ei täidetud ning söötade tootmine jääb maha karjakasvatuse arengu kasvavatest nõuetest.

Teraviljakultuuride külvipindade aeglane kasvutempo, tehniliste kultuuride külvipindade kasv ning kartuli ja köögivilja all olevate külvipindade suurenemine viisaastaku jooksul peaaegu ühe kolmandiku võrra kutsusid esile muutusi külvipindade struktuuris. Seda iseloomustab järgmine tabel.

Külvipindade struktuur Eesti NSV põllumajanduses

	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Teraviljakultuurid	59,6	60,3	63,1	63,2	59,0	55,7
Sealhulgas						
Nisu	6,5	7,2	7,5	7,7	6,7	7,6
2. Tehnilised kultuurid	0,9	0,9	1,4	1,5	1,8	2,6
Sealhulgas						
Lina	0,8	0,7	1,1	1,2	1,3	2,0
Suhkrupeet	0,0	0,0	0,2	0,2	0,4	0,5
3. Kartul ja kõõgivilid	11,3	11,2	11,3	11,5	12,7	12,8
4. Söödakultuurid	28,2	27,6	24,2	23,8	26,5	28,9
Kogu külvipind	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Eesti NSV põllumajandust iseloomustab selgesti väljendatud karjakasvatuse suund, eriti piimakarja- ja seakasvatuse arendamine. Samuti arenevad lambakasvatus, linnukasvatus ja karusloomakasvatus.

Karjakasvatuse arendamisest esimese sõjajärgse viisaastaku ajal kõnelevad järgmised andmed.

Karjakasvatuse arendamine kõigis majapidamiste kategooriates
(protsentides 1945. aasta suhtes)

	1945	1946	1947	1948	1949	1950
1. Veised	100,0	106,1	108,3	106,4	109,6	112,4
Sealhulgas						
Lehmad	100,0	105,6	110,6	119,2	125,7	120,8
2. Sead	100,0	117,9	115,4	133,9	138,8	147,7
3. Lambad ja kitsed	100,0	105,7	107,1	108,4	114,7	109,1

Nagu nähtub tabeli andmetest, kasvas veiste arv kõigis majapidamiste kategooriates viisaastaku jooksul 12,4-protsendiliselt, sealhulgas lehmad — 20,8-protsendiliselt, lambad ja kitsed — 9,1-protsendiliselt ja sead — 47,7-protsendiliselt.

Kõigis Eesti NSV kolhoosides on olemas piimakarja-

sea- ja linnukasvatustehas, reas kolhoosides on peale selle veel organiseeritud hobuste tõufarmid, karusloomakasvatustehas jne.

On kasvanud põllumajanduse tehniline varustatus. Viisaastaku lõpuks organiseeriti vabariigis 56 masina-traktori-jaama. Traktorite arv masina-traktori-jaamades (ümberarvestatult 15-hobujõulisteks) kasvas viisaastaku jooksul 1436 ühiku võrra ehk 6,2-kordselt.

Peale traktorite sai Eesti NSV põllumajandus rohkearvuliselt iseliikuvaid kombaine, traktoriatru, traktorikülvi-masinaid, kultivaatoreid ja teisi masinaid.

Selle võimsa tehnika kasutamine, mis on koondatud masina-traktori-jaamadesse, võimaldas tunduvalt suurendada põllutööde mehhaniseerimise taset.

1948. aastal, mil vabariigi põllumajanduses oli domineerivaks veel killustatud üksiktalumajapidamine, olid põllutööd mehhaniseeritud ainult 4 protsendi ulatuses. Eesti töötava talurahva üleminekuga 1949. aastal kollektiivsetele põllumajandusliku tootmise vormidele, mil tekkis võimalus masinate laiaulatuslikuks rakendamiseks, kasvab põllutööde mehhaniseerimise protsent kiiresti. 1949. aastal oli põllutööde mehhaniseerimise protsent 10, 1950. aastal — 20, 1951. aastal — 45, 1954. aastal aga juba — 75.

Niisugune põllutööde mehhaniseerimise kiire kasv Eesti NSV-s kinnitab marksistlikku seisukohta sellest, et sotsialismi tingimustes, kus tööpuudus on likvideeritud, rakendavad inimesed suure heameelega masinaid ükskõik misuguses rahvamajandusharus, sealhulgas ka põllumajanduses, sest masinad säästavad ühiskonnale tööd, kergendavad töötajate tööd ning tõstavad tööviljakust.

On läbi viidud tunduvalt tööd põllumajanduse elektrifitseerimise alal. Viisaastaku lõpuks elektrifitseeriti 83 sohoosi, 42 masina-traktori-jaama, 486 kolhoosi ja 33 000 kolhoosiperet.

Sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse kollektiviseerimise poliitika edukas täitmine tõi endaga kaasa sotsialistlike tootmissuhete jagamatu valitsemise nii linnas kui ka maal ja sotsialismi majandusliku baasi loomise Eesti NSV-s.

Ülemineku-ajajärgu ülesannete täitmisel ja sotsialismi majandusliku baasi ülesehitamisel Eesti NSV-s etendas otsustavat osa Nõukogude Liidu vennasrahvaste, esmajärjekorras suure vene rahva abi.

4. peatükk

VENNASVABARIHKIDE ABI EESTI TÖÖTAJATELE SOTSIALISMI ÜLESEHITAMISEL

Nõukogude rahvaste vennalik abi üksteisele tuleneb sotsialistliku ühiskonna olemusest endast.

Sotsialismi tootmissuhete aluseks on tootmisriistade ja -vahendite sotsialistlik omandus. Kui tootmisvahendid on kogu rahva omanduses, siis tähendab see, et tootmise arendamine on allutatud kogu ühiskonna materiaalsete ja kultuuriliste vajaduste maksimaalsele rahuldamisele.

Tootmisvahendite ühiskondlik omandus määras ka meie maa töötajate vastastikuste suhete iseloomu.

Kapitalistlike tootmissuhete aluseks on tootmisvahendite eraomandus. Kui kapitalistlike tootmissuhete tingimustes eksisteerivad valitsemise ja alluvuse suhted, siis sotsialistlike tootmissuhete olemasolu ei tähenda töörahva hulkade orjastamist ega ekspluateerimist, vaid vastupidi, ekspluateerimise puudumist, ekspluateerimisest vabanenud töötajate seltsimeheliku koostöö ja sotsialistliku vastastikuse abistamise suhete olemasolu.

«NSV Liidu rahvaste vaheline sõprus on aga suur ja tõsine saavutus. Sest kuni see sõprus kestab, seni on meie maa rahvad vabad ja võitmatud. Mitte keegi ei ole meile kohutav, ei sise- ega välisvaenlased, nii kaua kui see sõprus elab ja õitseb.»¹

Meie maa töölisel, talupojal ja intelligents elavatel ja töötavatel sõbraliku koostöö ja sotsialistliku vastastikuse abistamise alusel, neil kõigil on ühised huvid.

Huvide ühtsuse alusel on arenenud niisugused liikumapanevad jõud, nagu kogu Nõukogude Liidu moraalne ja

¹ J. Stalin, Marksism ja rahvus- ning koloniaalküsimus, Tallinn 1946, lk. 292.

poliitiline ühtsus, NSV Liidu rahvaste sõprus, nõukogude patriotism. See kindlustas ja kindlustab meie ühiskonna tootlike jõudude tormilist kasvu kommunismi teel.

NLKP Keskkomitee teesides Ukraina Venemaaga taasühinemise 300. aastapäeva kohta on öeldud:

«Sotsialismi võidu tulemusena toimusid põhjalikud muutused NSV Liidu majanduses ja nõukogude ühiskonna klassistruktuuris, samuti rahvuste vastastikuste suhete alal. Ekspluataatorlike klasside — rahvustevahelise vaenu organiseerijate ja selles süüdiolijate hävitamine, igasuguse orjuse vaenlaseks ja internatsionalismi ideede ustavaks kandjaks oleva töölisklassi võim, rahvaste vastastikune abi kõigil majandusliku ja ühiskondliku elu aladel, NSV Liidu rahvaste vormilt rahvusliku ja sisult sotsialistliku kultuuri õitseng — kõik see on viinud selleni, et meie maal on välja kujunenud rahvaste vennalik koostöö ühtse liiduriigi süsteemis, on pääsenud lõplikult võidule rasside ja rahvuste võrdõiguslikkuse nõukogude ideoloogia, rahvaste sõpruse ja vendluse ideoloogia.»¹

Otsustavaks jõuks sotsialismi võidu saavutamisel NSV Liidus, nõukogude rahvaste ühtsuse ja sõpruse tugevdamisel on suur vene rahvas — esimene võrdsete hulgast NSV Liidu rahvaste vennalikus peres.

Just suur vene rahvas etendas otsustavat osa Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidus ja nõukogude võimu kehtestamises, ta tegi esimesena inimkonna ajaloos otsustavalt lõpu igasugustele valitseva rahvuse privileegidele ja astus välja rahvusliku rõhumise lepitamatu vaenlasena, saavutas täieliku vastastikuse arusaamise ja usalduse kõigi rahvuste töötajate poolt, muutus juhtivaks jõuks, mis tugevdab Nõukogude Liidu rahvaste sõprust.

Omakasupüüdmatu vennaliku abi tõttu, mida vene rahvas pidevalt annab kõigile NSV Liidu rahvastele, tema juhtiva osa tõttu nõukogude vabariikide sotsialistlikus ümberkujundamises, tema elustava nõukogude patriotismi ja oma suure sotsialistliku kodumaa palava armastuse tõttu on ta üldise tunnustuse osaliseks saanud.

Meie paljurahvuselise Nõukogude riigi rahvad ei kujuta endale rahvaste sõpruse tugevdamist ette, ilma et

¹ Teesid Ukraina Venemaaga taasühinemise 300. aastapäeva kohta (1654—1954), Tallinn 1954, lk. 19.

kasvatataks nõukogude inimestes sügavat tänu- ja austustunnet oma vanema venna — suure vene rahva suhtes.

Vene töölisklass liidus töötava talurahvaga kukutas kommunistliku partei juhtimisel 1917. aasta oktoobris imperialistliku kodanluse ja mõisnike võimu ning kehtestas proletariaadi diktatuuri. See ajalooline võit võimaldas ka eesti rahval alustada oma rahvusriikluse loomist Venemaa võrdõiguslike rahvaste sõbralikus peres.

Imperialistlike maade vahelesegamine Eesti siseasjadesse andis natsionalistlikule kodanlusele võimaluse kukutada ajutiselt nõukogude võimu ja sisse seada oma diktatuuri. Algas maa tootlike jõudude barbaarne purustamine.

Nõukogude võimu taastamisega Eestis 1940. aastal NSV Liidu abil muutus olukord põhjalikult.

Nõukogude kord, vennasrahvaste suur koostöö ja leninlik-stalinlik rahvuspoliitika kindlustasid eesti rahvale kõik vajalikud tingimused selleks, et kõige lühema aja jooksul taastada sõja tagajärjel purustatud rahvamajandus ja ühtlasi üles ehitada sotsialismi majanduslik baas Eesti NSV-s.

Nõukogude Liidu rahvamajandus areneb kõigi töötajate huvides, alludes sotsialismi põhilise majandusseaduse nõuetele.

Lähtudes sotsialismi põhilisest majandusseadusest ja tuginedes rahvamajanduse plaanipärase (proportsionaalse) arenemise majandusseadusele, koostab Nõukogude riik niisugused plaanid, mis teeb võimalikuks kõigi meie maa loodusrikkuste kasutamise.

Rahvamajandusplaan võtab arvesse iga vabariigi vajadused ja seda, mida iga vabariik võib oma toodangust teistele vabariikidele eraldada.

Eesti tööstus toodab mitmesuguseid põlevkiviprodukte, tsementi, klaasi, paberit, mööblit, tekstiiltooteid, toiduainetetööstuse tooteid jne. palju rohkem, kui seda on vaja vabariigi vajaduste katmiseks, ning eraldab osa toodangust liiduvabariikidele. Eestil on omakorda vaja sisse vedada kivisütt, koksi, must- ja värvilisi metalle, mitmesuguseid masinaid, puuvilla ja palju teisi tooteid, mis vabariigis puuduvad ja mis on vajalikud Eesti NSV rahvamajanduse arendamiseks.

Kuigi Eesti NSV on väikeriik, kus elanikkond moodustab veidi üle ühe miljoni inimese, on Eesti ühtse palju-

rahvuseline Nõukogude riigi võrdõiguslik liige, kellele on antud ja antakse määratu suurt abi tema majanduslikuks arendamiseks.

Kõige kujukamalt saab iseloomustada seda abi, mida Nõukogude Eesti on teistelt vennasvabariikidelt saanud, kui me võrdleme sisse- ja väljaveetud kaupade väärtust. Nii veeti mittetäielike andmete järgi teistest vennasvabariikidest ajavahemikul 1945—1948 Eesti NSV-sse toorainet, materjale, rahvatarbeesemeid, ettevõtete sisse-seadeid, kütteainet jne. üle 2,62 miljardi rubla ulatuses. Väljavedu Eesti NSV-st aga oli samal ajavahemikul ainult 1,49 miljardit rubla. Järelikult ületas sissevedu väljaveo rohkem kui 1,1 miljardi rubla ulatuses. Ainuüksi see arv kõneleb sellest, et nõukogude vennasvabariigid andsid Eestile otsustavat abi fašistliku okupatsiooni poolt Nõukogude Liidu Suure Isamaasõja ajal Eesti NSV rahvamajandusele tekitatud tohutute purustuste tagajärgede likvideerimisel, Eesti NSV rahvamajanduse arendamisel ja töötajate elutaseme tõstmisel. Selleks et taastada sõja ajal purustatud rahvamajandust oma jõududega, ilma vennasrahvaste suure abita, oleks eesti rahval kulunud kümneid aastaid, ja meie vabariik ei oleks saanud arendada tootmist sellises kiires tempos, mis on saavutatud sõjajärgsetel aastatel.

Selleks, et eesti rahvas oleks kohe pärast fašistlike okupantide väljakihutamist Eestist saanud purustatud rahvamajanduse taastamisele asuda, toodi Nõukogude Liidu valitsuse otsusel aastail 1944—1946 Eesti NSV-sse ainuüksi teravilja 81 299 tonni.

Huvitav on vaadelda Eesti NSV sisseveo ja väljaveo struktuuri. Kõigepealt on vaja öelda, et kasvab sisseveetavate rahvatarbekaupade erikaal. Kui 1945. aastal moodustas sisseveetavate rahvatarbekaupade väärtus 46,5 protsenti kogu sisseveost, siis juba 1948. aastal tõusis see 57,2 protsendini. Kasvab ka rahvatarbekaupade väljaveo erikaal Eesti NSV-st.

Tööstusliku tooraine, pooltoodete ja materjalide sisseveo erikaal moodustas esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul umbes 30 protsenti, väljaveo erikaal aga umbes 14 protsenti.

Tähtsamateks sisseveetavateks tooraineteks ja pooltoodeteks on puuvill, kedrus, vill, kunstiid, lina, kaltsineeritud ja kaustiline sooda, samuti ka teised kemikaalid,

suhkur ja tubakas. Sisseveetavatest materjalidest tuleb märkida metalle, torusid, kaablit, koksi, šamotti, bituumeniit jne.

1945. aastal toodi Eesti NSV-sse teistest vennasvabariikidest sisseveetavaid, toorainet, materjale, kütteeniit, rahvatarbeesemeid 261,6 miljoni rubla ulatuses. 1945. aastal moodustas väljavedu Eestist 80,8 miljonit rubla. See tähendab, et kaupade sissevedu Eestisse ületas peaaegu 3,5-kordselt väljaveo Eestist.

1945. aastal viidi Eestist teistesse vennasvabariikidesse välja tööstusettevõtete toodangust kõigest 7 protsenti, 16,2 miljoni rubla ulatuses, sel ajal kui teistest nõukogude vabariikidest toodi 1945. aastal tööstuskaupu 160,2 miljoni rubla ulatuses.

Niisiis toodi teistest vennasvabariikidest Eestisse tööstustooteid 10 korda rohkem, kui seda Eestist välja viidi.

1945. aastal toodi Eesti NSV-sse 11 500 tonni ehk ligi 700 vagunit metalli, torusid, metalltooteid, sadu tuhandeid kilomeetreid vasktraati, elektrijuhtmeid ja kaablit, 1151 autot, sealhulgas 19 autobussi ja 114 kergesõiduautot, suurel hulgal mitmesuguseid seadmeid ja instrumente. 1945. aastal saadi ligikaudu 5000 tonni keemilisi preparaate, ligi 40 000 tonni kivisütt ja koksi. Toodi sisse üle 1500 tonni tekstiiltoorainet: puuvilla, linakiudu, villa jne.

Toiduaineid toodi 1945. aastal Eestisse sisse 101,4 miljoni rubla eest ehk 38,8 protsenti ulatuses kogu sisseveost. Eestist aga viidi toiduaineid välja 64 miljoni rubla ulatuses. Niisiis ületas toiduainete sissevedu teistest liiduvabariikidest väljaveo Eestist 37,4 miljoni rubla ulatuses. 1945. aastal veeti Eesti NSV-sse sisse üle 5000 vaguni toiduaineid, sealhulgas: teravilja, jahu, tangaineid, liha, liha-, kala-, puuvilja- ja köögiviljakonserved, puuvilja, teed, soola, veine ja muud.

1945. aastal anti Eesti NSV-le ka suurt rahalist abi.

Seoses sellega, et vabariigi rahvamajandus sai sõja ajal tugevasti purustada, ei suutnud vabariikliku alluvusega ettevõtete tulud kõiki kulusid katta. NSV Liidu riigieelarvest anti Eesti NSV-le dotatsiooni 300 miljoni rubla ulatuses. Selles avaldus samuti eredalt Nõukogude Liidu rahvaste vankumatu sõprus ja partei leninlik-stalinlik rahvuspoliitika.

Suurt abi rahvamajanduse taastamisel ja arendamisel said Eesti NSV töötajad ka 1946. aastal.

1946. aastal toodi Eesti NSV-sse 94 000 tonni kivisütt, 82 000 tonni naftasaadusi, 55 000 tonni metalli, ligi 7000 tonni kaalisoola, 120 000 tonni mitmesuguseid teisi mineraalväetisi ja ehitusmaterjale, 100 000 tonni toiduaineid, 18 000 tonni seadmeid ning 260 000 tonni mitmesuguseid teisi kaupu. Kõik see kokku annab sisseveo tunduva ülekaalu väljaveoga võrreldes — 100 000 tonni.

Et sissevedu ületab tunduvalt Eesti NSV tööstustoodangu (rahalisel väljenduses), sellest annavad tunnistust järgmised andmed. Kõigist 1947. aastal riiklikus ja koöperatiivses võrgus müügil olnud kaupadest moodustas vabariikliku tööstuse toodang ainult 29 protsenti. Niisiis veeti rohkem kui kaks kolmandikku Eesti NSV linna- ja maaelanikkonna vajadusteks minevatest tööstuskaupadest sisse teistest liiduvabariikidest.

Selles abis avaldub Nõukogude Liidu valitsuse ja NLKP Keskkomitee hoolitsus Eesti rahvamajanduse kiire taastamise ja arendamise eest.

Kõige suuremat abi Eesti majanduse taastamisel ja arendamisel andis Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik. Eesti NSV abistamise seisukohalt on VNFSV linnadest esikohal tööstuslinn Leningrad. Mitukümmend Leningradi tehast ja vabrikut täidab Nõukogude Eesti tellimusi.

Kõige mitmekesisemaid kõrgekvaliteedilisi terasemarke annab tehas «Bolševik».

S. M. Kirovi nimelises tehases (endine Putilovi tehas), Ižorski tehases, ja V. I. Lenini nimelises masinaehitustehases täidetakse mitmesuguseid Tallinna, Narva ettevõtete ja Eesti NSV põlevkivitööstuse tellimusi.

Leningradis on Eesti jaoks valmistatud määratu suured kuulveskid tsemendi ja fosforiidi jahvatamiseks.

M. I. Kalinini nimeline tehas ja teised tehased valmistavad mitmekesiselid kõrgekvaliteedilisi instrumente.

Tehas «Sevkabel» valmistab Eesti NSV-le sadasid kilomeetreid mitmesugust kaablit.

Kautšukit tehasele «Põhjala» ja väliskumme Eesti NSV autotranspordile toodab kummitoodete tehas «Krasnõi Treugolnik». Niisugused tehased nagu «Krasnõi Himik», «Krasnõi Avtogen» ja teised toodavad ja saadavad Ees-

tile mitmesuguseid happeid, värve, soolasid ja teisi keemilisi preparaate.

Eesti NSV-le vajalikku superfosfaati toodetakse Neeva keemiateshases jne.

Leningradist ja teistest Nõukogude Liidu linnadest saadav kogu sisseseade kasutati kohe ära rahvamajanduse taastamiseks.

Kohe pärast Eesti NSV territooriumi vabastamist saksa fašistlikest röövvallutajatest saabus teistest vennasvabariikidest kõrvuti sisseseadega kvalifitseeritud kaader tehnilisi töötajaid, kes tegid ära suure töö tekstiili-, masinaehitus-, keemia- ja põlevkivitööstuse ning teiste tööstusharude taastamisel.

Vabariigi rahvamajanduse reas tähtsamates lõikudes töötab tunduv arv Eesti NSV-sse suunatud kvalifitseeritud insener-tehnilisi töötajaid, töölisi ja tootmise juhtijaid, kes etendasid ja etendavad suurt osa tööstuse arendamisel, annavad edasi oma sotsialistliku ülesehituse alaseid kogemusi Eesti töötajaile.

NLKP Keskkomitee ja Nõukogude Liidu valitsuse abiga tegid Eesti NSV juhtivad organid sõja ajal Nõukogude Liidu tagalas ära suure töö uue kaadri ettevalmistamiseks enne Nõukogude Eestisse tagasipöördumist.

Eriti suurt osa etendasid maailmas ainulaadse Kohtla-Järve põlevkivigaasitehase ehitamisel nõukogude vennasvabariigid, eelkõige nõukogude vene teadlased, insenerid, tehnikud ja töölisel. Põlevkivitööstuse baasil loodi täiesti uus tööstusharu — põlevkivigaasitööstus. 1948. aastast alates saavad Leningradi töötajad, 1953. aastast aga ka Tallinna elanikkond suurel hulgal gaasi Kohtla-Järvelt.

Põlevkivi- ja keemiatööstuse, tekstiili-, masinaehitus- ja teiste Eesti NSV tööstusharude kiire taastamine ja arendamine on seletatav sellega, et Nõukogude Liidu valitsus eraldas NSV Liidu riigieelarvest kolossaalse summa kapitalitööde teostamiseks Eestis.

Riigieelarve kaudu jaotab Nõukogude riik ümber suure osa natsionaalsest tulust. NSV Liidu riigieelarve etendab erakordselt tähtsat osa leninlik-stalinliku rahvuspoliitika elluviimisel. NSV Liidu riigieelarve summadest antakse suuri summasid liiduvabariikide rahvamajanduse ja kultuuri finantseerimiseks.

Nii kinnitas NSV Liidu Ülemnõukogu kapitalitööde mahu Eesti NSV jaoks aastaks 1946—1950 3,5 miljardi

rubla ulatuses, mis ületas tunduvalt vabariigi tööstuse kogutoodangu väärtuse.

See summa, mis eraldati esimese sõjajärgse viisaastaku jooksul Eesti NSV-le kapitaaltööde teostamiseks, annab tunnistust sellest, et NSV Liidu valitsus pööras suurt tähelepanu vabariigi rahvamajanduse taastamisele ja arendamisele. See kolossaalne summa anti Eesti NSV-le meie maa enamarenenud rajoonides loodud akumulatsioonide arvel, et tõsta Eesti majandust ja kultuuri Nõukogude Liidu eesrindlike rajoonide tasemele.

Eesti rahvale antav abi vennasvabariikide poolt näitab kujukalt, et sotsialistliku süsteemi kindlustumisega NSV Liidus kujunesid täiesti uued, ajaloos ennenägematud mitmesuguste rahvaste ja rahvaste vaheliste suhete printsiibid.

Nende vastastikuste suhete aluseks on rahvaste täieliku üheõiguse ja rahvusliku sõltumatuse austamise printsiip, siiras soov üksteist abistada, saavutada üldist majanduslikku ja kultuurilist tõusu.

Hoopis teisiti kujunevad vastastikused suhted kapitalistlike maade vahel. Vastastikused suhted nende vahel määrab kaasaegse kapitalismi põhiline majandusseadus. Et kindlustada monopolidele maksimaalseid kasumeid, toimub imperialistlike riikide vahel äge konkurentsivõitlus, selleks orjastavad ja röövivad nad majanduslikult mahajäänud maade rahvaid. Majanduslikud ja teised sidemed imperialistlike maade vahel on rajatud vägivallale, tugeva valitsemisele nõrgema üle. Imperialistlikud riigid takistavad igati nõrgaltarenenud maade tootlike jõudude arendamist, võtavad neilt võimaluse saada kättesaadava hinnaga neile vajalikke seadmeid.

Nende maade majandus võtab ühekülgse suuna. Rahvamajandus spetsialiseerub peamiselt ekspordi jaoks vajaliku ühe või mitme kauba tootmisele. See tugevdab veelgi nende majanduse sõltuvust väliskaubandusest, kapitalistliku maailmaturu äärmiselt ebastabiilsest konjunktuurist. Imperialistlike suurriikide poolt nõrgaltarenenud maadele antav «abi» põhjustab tavaliselt seda, et nad kaotavad oma majandusliku ja poliitilise sõltumatuse.

Kujukaks näiteks selle kohta on «abi», mida andsid Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Saksamaa ja teiste imperialistlike maade monopolid kodanlikule Eestile tema «iseseisvuse» perioodil.

Toome ainult kaks näidet.

Rahvusvahelise imperialismi abiga kisti Eesti lahti Nõukogude Venemaast ja muudeti Nõukogude-vastase interventsiooni platsdarmiks. Interventsiooni aastail ostis eesti kodanlus Ameerika Ühendriikidelt (65 miljonit krooni) ja Inglismaalt (19,2 miljonit krooni) saadud laenuga neilt sõjavarustust verrega määratud sinelite ja vana relvastuse näol, samuti ka toiduaineid, et pidada sõda Nõukogude riigi vastu ja proletaarse revolutsiooni kägistamise eest Eestis. Selle «abi» eest tuli tasuda eesti töörahval. Nende sõjavõlgade eest võetavad protsendid moodustasid mitu miljonit krooni aastas. Tarvitseb vaid öelda, et 1928. aastal said ainuüksi Ameerika Ühendriigid protsentide näol 200 000 dollarit kullas.

Teine näide «abist». 1927. aastal andis Rahvasteliidu finantskomitee kodanlikule Eestile niinimetatud «raha-reformi laenu». Laenu anti 1 350 000 naelsterlingi ulatuses (28 miljonit krooni) 7 protsendiga aastas.

Hoolimata sellest, et laen oli vaba kõigist maksetest ja kohustustest, kindlustasid seda laenu tubaka, õlle, tuletikkude jne. realiseerimisest saadavad suured aktsiisitulud. Seoses selle laenuga saadeti Eestisse Rahvasteliidu rahandusnõunik, kellele Eesti valitsus oli kohustatud esitama igasugust informatsiooni. Rahandusnõunikul oli Eesti Panga nõukogus vetoõigus. Niisuguse ja selletaoliste armuandide kaudu allutasid Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja teised imperialistlikud riigid kodanliku Eesti riigieelarve ja kogu majanduse oma huvidele.

Liiduvabariikide rahvamajanduse taastamises ja arendamises on suur tähtsus nende riigieelarve kasvul.

Sotsialistlikust majandusest laekuvate summade kasv suurendab vabariikliku eelarve tulude osa, võimaldab üha suuremas ulatuses eraldada vahendeid kapitaalehituse finantseerimiseks, kiirendada liiduvabariikide tootlike jõudude ja kultuuri kasvu tempot.

Seda tõendab kujukalt Eesti NSV riigieelarve tulude osa kasv ajavahemikul 1945—1950. (Tabel nr. 16.)

Analüüsidest Eesti NSV riigieelarve tulude osa, mis on ajavahemikul 1945—1950 kasvanud 1,5-kordselt, võib teha järgmised järeldused.

Tuginedes vennalike liiduvabariikide tohutule abile Eesti NSV rahvamajanduse taastamisel ja arendamisel, suurendasid vabariigi tööstusettevõtted toodangu väljalaset, hak-

EESTI NSV RIIGIEELARVE TULUD

Aastad	Tulude summa (tuh. rbl.)	Tulude laekumine (%%)		
		Ühiskonnastatud majanduse tulud	Sealhulgas mak- sed vabariikliku alluvusega ette- võtete akumu- latsioonist	Elanikkonnalt võetavad maksud
1945	696 950	36,0	6,6	53,6
1946	702 333	67,9	20,3	33,5
1947	864 216	66,5	9,1	38,1
1948	923 206	56,8	11,0	44,8
1949	984 346	56,5	13,1	31,2
1950	1038 989	66,0	24,6	13,0

kasid töötama suurema rentaabluusega, mis omakorda avaldus selles, et suurenesid laekumised sotsialistlikust majandusest riigieelarve tulude osasse. Kui ühiskonnastatud majanduse maksed moodustasid 1945. aasta riigieelarve tulude osas 36,0 protsenti kõigist tuludest, siis 1950. aastal moodustasid need juba 66,0 protsenti, s. o. kasvasid peaaegu 2-kordselt. Veelgi kiiremini kasvasid riigieelarves maksed vabariikliku alluvusega ettevõtete akumulatsioonist.

1945. aastal moodustasid riigieelarve tuludes maksed vabariikliku alluvusega ettevõtete akumulatsioonist 6,6 protsenti kõigist ühiskonnastatud majanduse tuludest, 1950. aastal aga — 24,6 protsenti, s. o. kasvasid peaaegu 4-kordselt. Niisugune tulude osa kasv sotsialistliku majanduse arvel võimaldas omakorda suurendada kulusid vabariigi rahvamajanduse finantseerimiseks, peamiselt aga sotsiaalseteks ja kultuurilisteks abinõudeks. Sealjuures tuleb mainida, et vabariigi eelarves ei võeta arvesse kulusid üleliidulisest eelarvest üleliidulise tähtsusega asutuste alal.

Teiselt poolt näitavad tabeli andmed, et toimusid tõsised struktuurilised muutused Eesti NSV riigieelarve tulude osas.

Eesti NSV riigieelarve tulude osa suurenemisega sotsialistlikust majandusest laekumiste arvel vähenesid ühtaegu ka elanikkonnalt võetavad maksud ning nende osa riigieelarve tulude osas vähenes tunduvalt. Kui 1945. aas-

tal moodustasid elanikkonnalt võetavad maksud 53,6 protsenti kõigist riigieelarve tuludest, siis 1950. aasta riigieelarve tuludes moodustasid need ainult 13 protsenti kõigist tuludest.

Need andmed tõendavad ka seda, et seoses Eesti NSV majanduses toimunud muutustega muutus ka ühiskonna klassistruktuur. Elanikkonnalt võetavate maksude erikaalu vähenemine riigieelarve tulude osas annab tunnistust sellest, et 1950. aastaks likvideeriti kulaklus kui klass, kehvikud ja keskmikud aga ühinesid vabatahtlikel alustel põllumajanduslikesse suurettevõtetesse — kolhoosidesse.

Eesti töötava talurahva vabatahtlikule ühinemisele kolhoosidesse aitas paljus kaasa vennasvabariikide poolt eesti talurahvale antav abi, mis aastast aastasse suureneb.

Toome mõningaid arve, mis iseloomustavad seda abi. Eesti NSV põllumajandus sai 1946. aastal põllutöömasinaid, inventari, tagavaraosi ja mineraalväetist 14,4 miljoni rubla, 1947. aastal — 23,4 miljoni rubla, 1948. aastal — 25,7 miljoni rubla eest. Sisseveetavate mineraalväetiste arv suureneb samuti iga aastaga. Nii saadi 1946. aastal 62 700 tonni, 1947. aastal aga juba 77 200 tonni mineraalväetist.

Ajavahemikul 1945—1947 müüdi talupoegadele tööstuskaupu 1,5 miljardi rubla eest, kusjuures 1947. aastal 2,5 korda rohkem kui 1945. aastal.

Eriti tunduvalt suureneb Nõukogude Liidu valitsuse ja vennalike liiduvabariikide abi eesti talurahvale alates 1947. aastast, millal tekkisid esimesed kolhoosid.

Kui eesti külas algas massiline kollektiviseerimine, võttis NSV Liidu Ministrite Nõukogu vastu määruse «Abi- nõudest Eesti NSV põllumajanduse abistamiseks».

1949. aastal sai Eesti põllumajandus üle 95 000 tonni mineraalväetist. Kasvab masina-traktorijaamade arv ja nende poolt teostatavate tööde maht. Pärast sõda taastati vabariigis 23 masina-traktorijaama. 1950. aastal oli Eesti NSV-s juba 56 masina-traktorijaama ja 6 maaparandusjaama. Praegu on Eesti NSV-s 69 masina-traktorijaama ja 8 maaparandusjaama.

1946. aastal said masina-traktorijaamad 73 uut traktorit ja sovhoosid — 15 traktorit. 1947. aastal sai Eesti põllumajandus 115 uut traktorit, 55 viljapeksumasinat, palju lokomobiile jne.

Järgnevatel aastatel suurenes vabariigi põllumajandu-

sele antav abi veelgi. Piisab sellest, kui öelda, et ainuüksi linttraktorite arv masina-traktorijaamades ületas 1950. aastal linttraktorite arvu 1948. aastal rohkem kui 5,3-kordselt.

Sealjuures saadab Nõukogude valitsus Eesti põllumajandusele tehnilises suhtes kõige uuemad masinate tüübid. Nii oli 1949. aastal saadetud 9 kombainist 8 iseliikuvat, 1950. aastal oli masina-traktorijaamades 104 kombainist 103 iseliikuvat. 1949. aastal anti Eesti põllumajandusele esmakordselt 10 linakombaini LK-7. Sellest kõnelevad ka Eesti masina-traktorijaamadele saadetavad linttraktorite tüübid.

See võimas põllumajanduslik tehnika, mis on masina-traktorijaamades ja mis teenindab kolhoose, aitab kaasa kolhoosikorra edasisele tugevdamisele ja kasvule.

Eesti rahvas tundis sotsialistliku majanduse loomise ja arendamise teel igal sammul vabariigis vene tööliklassi, kogu vene rahva ja Nõukogude Liidu vennasrahvaste võimsat ja süstemaatilist abi, kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse juhtivat ning suunavat jõudu.

NLKP Keskkomitee andis vabariigi töötajatele suurt abi võitluses ENSV sotsialistliku ülesehitustöö peavaenlaste — eesti kodanlike natsionalistide vastu.

Teatavasti avaldus kodanlik natsionalism majandusküsimustes püüdes eraldada Nõukogude Eesti majanduse arendamist kogu Nõukogude Liidu majandusest.

Kodanlikud natsionalistid püüdsid «tõestada», et eesti talupoeg olevat äärmine individualist ja sellepärast ei sobivat talle majandamise kollektiivsed vormid.

Kodanlikud natsionalistid tegid katset õhutada vaenu Nõukogude rahvaste vahel, kõigepealt aga püüdsid nad õhutada vaenu suure vene rahva vastu, taotledes seega Nõukogude Liidu rahvaste sõpruse õhnestamist.

Juhindudes NLKP Keskkomitee näpunäidetest, tugevdas eesti rahvas Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel võitlust kodanlike natsionalistide vastu, kodanlik-natsionalistliku ideoloogia vastu, kõigi vaenulike elementide vastu ning saavutas suurt edu kõigi vabariigi rahvamajandusharude arendamises, eesti rahva materiaalse ja vaimse kultuuri tõusus.

Sotsialismi ehitades võitlevad Nõukogude Eesti töötajad koos kõigi suure Nõukogude Liidu rahvastega viienda

(teise sõjajärgse) viie aasta plaani ülesannete täitmise eest. Selle plaani täitmine kujutab endast suurt sammu edasi kommunismi teel.

Riiklikud plaanid tööstustoodangu väljalaske alal täidetakse edukalt. 1951. aastal täideti riiklik plaan Eesti NSV tööstuse kogutoodangu väljalaske alal 104-protsendiliselt, 1952. aastal — 102-protsendiliselt, 1953. aastal — 102-protsendiliselt ja 1954. aastal — 105-protsendiliselt. Viienda viisaastaku nelja aasta jooksul suurenes põlevkivi kaevandamine 165 protsendi võrra, põlevkivist kunstliku gaasi tootmine — 210 protsendi, põlevkivist kunstliku vedelküteteaine tootmine — 174 protsendi, elektrienergia tootmine — 212 protsendi võrra. Käesoleval aastal lastakse käiku Narva hüdroelektrijaam, mille võimsus on mitu korda suurem kui Volhovi hüdroelektrijaama võimsus. Käesoleval aastal antakse eksploatatsiooni superfosfaaditehas. 1954. aastal kasvas tööstuse kogutoodang 1950. aastaga võrreldes 81 protsendi võrra, aga sõjaeelse tasemega võrreldes — 6-kordselt.

Võitluses viisaastaku ülesannete, NLKP Keskkomitee septembripleenumi ja partei ja valitsuse hilisemate otsuste ülesannete täitmise eest saavutasid tunduvaid tagajärgi põllumajandusliku tootmise arendamisel vabariigi kolhoosid.

Viisaastaku (1951—1954) esimese nelja aasta jooksul suurenes traktoripargi võimsus 3,4-kordselt, traktoritööde maht — 4-kordselt. 1954. aastal töötas vabariigi põldudel 1335 kombaini. Viisaastaku viimase kolme aasta jooksul künti vabariigis üles 73 000 hektarit uudismaid ja teraviljade külvipinnad suurenesid 65 000 hektari võrra. Kolhooside ühisloomade arv suurenes veiste alal 1. oktoobriks 1954 võrreldes 1950. aastaga 37,8-protsendiliselt, sealhulgas lehmad — 19,8-protsendiliselt, sigade alal — 98,1-protsendiliselt ja lammaste alal — 54,3-protsendiliselt. Põllumajandustoodangu kasvu alusel suureneb aastast aastasse nende varumine. Nii müüdi riigile 1954. aastal liha 6512 tonni, piima 27 477 tonni ja mune 4,8 miljonit tükki rohkem kui 1953. aastal.

Sotsialismi põhilise majandusseaduse viljakas toime tingis eesti rahva materiaalse ja kultuurilise heaolu tõusu.

Sotsialistlik industrialiseerimine ja kolhoosikorra võit Eesti NSV-s likvideerisid jäädavalt tööpuuduse linnas ja viletsuse maal. Kasvab tööliste ja teenistujate palk, kol-

hoosnikute sissetulek. Ajavahemikul 1950—1954 suurenesid kolhooside rahalised tulud 93,6 protsendi võrra, jagatud fondid aga — 65,8 protsendi võrra.

Tööstus- ja toidukaupade tootmise kasv meie maal tähendab ühtlasi ka nende tarbimise kasvu töötajate poolt niisuguses ulatuses, mis sõltub iga nõukogude inimese poolt kulutatud töö hulgast ja kvaliteedist. Nii müüdi Eesti NSV elanikkonnale 1953. aastal riikliku ja kooperatiivse kaubandusvõrgu kaudu siidriiet 2,1 korda, jalg-rattaid 23 korda, õmblusmasinaid 3 korda ja käekellasid 2,5 korda rohkem kui 1950. aastal. Tunduvalt rohkem müüdi ka puuvillast riidet ja siidriiet, nahk- ja kummi-jalatseid, kultuurikaupasid jne.

1954. aastal müüdi elanikkonnale ainuüksi riikliku ja kooperatiivse kaubanduse liinis liha 2,6 korda, vortisaadusi 1,5 korda, kalakonserve 3 korda, võid 3,2 korda, suhkrut 2,5 korda, piima 2 korda rohkem kui 1950. aastal.

Eesti elanikkonna säästud kasvasid ajavahemikul 1946—1954 rohkem kui 10-kordselt, sealhulgas viienda viisaastaku ajal rohkem kui 3-kordselt. Aastail 1944 — 1954 maksti elanikkonnale riigilaenude võitude ja protsentide näol välja 216,8 miljonit rubla. Suuri summasid kulutatakse vabariigis iga aasta sotsiaalsetele ja kultuurilistele üritustele — haridusele, tervishoiule, kehakultuurile jne. Vabariikliku eelarve kulud moodustavad nende artiklite alal üle 50 protsendi kõigist kuludest, välja arvatud kulud üleliidulisest eelarvest, millede arvel peetakse ülal Tartu Riiklikku Ülikooli, Eesti Põllumajanduse Akadeemiat ning teisi liidulise alluvusega kõrgemaid õppeasutusi.

Tunduvalt on suurenenud õpilaste arv vabariigi koolides, eriti keskkoolides. Tarvitseb ainult öelda, et sõja-järgsetel aastatel on keskkoolide arv suurenenud 38-lt 100-ni.

Vabariigi seitsmes kõrgemas õppeasutuses õppis 1953/1954. õppeaastal 2,1 korda rohkem üliõpilasi kui 1940/1941. õppeaastal. Eesti NSV-s on 48 tehnikumi, sel ajal kui kodanlikus Eestis oli neid ainult 6. Õpilaste arv Eesti NSV tehnikumides oli 1953/1954. õppeaastal kuus korda suurem kui 1940/1941. õppeaastal.

1946. aastal loodud Eesti NSV Teaduste Akadeemias töötavad produktiivselt 25 teadusliku uurimise instituuti ja asutust.

Vabariigis ilmub 49 vabariiklikku, rajooni- ja linna-ajalehte ning 10 ajakirja, millede üldtiraaž on 450 000 eksemplari.

Aastail 1944—1954 anti välja 9919 raamatut ja brošüüri, üldtiraažiga 58 163 700 eksemplari, neist 175 nime- tust marksismi-leninismi klassikute teoseid, tiraažiga 2 256 000 eksemplari.

Suurt tähelepanu pööratakse töötajate elutarbelisele teenindamisele. Ainuüksi neljanda viisaastaku ajal ehitati ja taastati Eesti NSV linnades ja töölisasulates elamuid üldpindalaga 1 135 000 m² ja 2800 maja maal.

Täielikult on taastatud sõja ajal purustatud Narva. On likvideeritud sõja tagajärjed Tallinnas, Tartus ja teistes linnades.

Põlevkivibasseinis on loodud uued tööstuskeskused: Kohtla-Järve, Jõhvi, Kiviõli, Ahtme, Sompä.

Aastast aastasse suurenevad assigneeringud vabariigi töötajate korteri- ja elukondlike tingimuste parandamiseks.

14. veebruaril 1953 anti eksploatatsiooni gaasijuhe Kohtla-Järve—Tallinn, mida nägid ette partei XIX kongressi direktiivid viienda viie aasta plaani kohta. 1953. aastal suurenes Tallinnas gasifitseeritud korterite arv 49 protsendi võrra, gaasi andmine tarbijatele aga 56 protsendi võrra, kusjuures elanikkonnale antava gaasi hind vähenes 80-protsendilisel. Lähematel aastatel gasifitseeritakse 54 000 korterit Tallinnas. Suurt tööd tehakse Kohtla-Järvel korterite gasifitseerimise alal.

Autobussiliinide pikkus vabariigis on kasvanud ajavahe- mikul 1945—1954 rohkem kui kolmekordselt. Taksoautode park suurenes aastail 1949—1954 4,7-kordselt.

Vabariigis on loodud üle 20 sanatooriumi ja puhkekodu. 1954. aastal puhkas neis üle 22 000 inimese.

Nõukogude rahva, sealhulgas ka Eesti töötajate mate- riaalse ja kultuurilise elutaseme pidev kasv sõjajärgsetel aastatel on kujukaks tõenduseks Nõukogude sotsialistliku riigi suurest elujõust, kindlusest ja rahupüüdest.

Hoolitsus nõukogude rahva heaolu eest on kommunist-liku partei ja Nõukogude valitsuse peamine ülesanne.

Tuginedes rahvamajanduse arendamises juba saavuta- tud edusammudele, lahendavad kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus praegu rasketööstuse edasiarendamise, põllumajanduse järsu tõusu ja rahvatarbekaupade toot- mise laiendamiseks tõeliselt grandioosseid ülesandeid.

NLKP Keskkomitee jaanuaripleenum seadis ülesande suurendada 5—6 aasta jooksul teravilja tootmist meie maal 10 miljardi puudani aastas ning kahekordistada karjakasvatussaaduste tootmist. Ei ole kahtlust, et nõukogude rahvas suunab kommunistliku partei juhtimisel kõik oma jõud sellele, et lahendada NLKP Keskkomitee jaanuaripleenumi poolt seatud ülesanded lühima ajaga.

Kommunistliku partei ülesanded sise- ja välispoliitika alal vastavad täielikult rahva huvidele. Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus teevad kõik selleks, et rahvas saaks elada sõpruses ja rahu, et oleks kindlustatud meie maa julgeolek.

Kommunistliku ülesehitustöö edusammud NSV Liidus, rahvaste sõpruse ideoloogia võit, Nõukogude Liidu poolt juhitava imperialismivastase leeri kasvav võimsus — kõik see innustab maailma rahvaid võitlusele oma vabanemise eest kapitali ikkest ja sõbralike, rahuarmastavate suhete loomise eest kõigi rahvaste vahel.

Nõukogude rahvad, sealhulgas ka Eesti NSV töötajad, keda innustavad partei XIX kongressi, NLKP Keskkomitee septembripleenumi (1953), veebruari-märtsipleenumi (1954) ning jaanuaripleenumi (1955) ajaloolised otsused, võitlevad kangelaslikult kommunistliku partei juhtimisel meie maa edasiarendamise eest kommunismi teel.

SISUKORD

Eessõna	3
1. peatükk. Sotsialismi majandusliku baasi loomise eeldused ja tingimused Eesti NSV-s	7
2. peatükk. Eesti NSV sotsialistlik industrialiseerimine	25
3. peatükk. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine	43
4. peatükk. Vennasvabariikide abi eesti töötajatele sotsialismi ülesehitamisel	63

Брандт Эдуард Иоганович
НЕКОТОРЫЕ ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ
И ОСОБЕННОСТИ ПОСТРОЕНИЯ СОЦИАЛИЗМА
В ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке

Оформление П. Резвезр

Эстонское Государственное Издательство

Таллин, Пярну маантсэ 10

*

Toimetaja J. Seilental

Tehniline toimetaja I. Vahtre

Korrektorid J. Rammi ja M. Juske

Ladumisele antud 13. VI 1955. Trükkimisele
antud 11. VII 1955. Paber 54×84, 1/16. Trüki-
poognaid 5. Formaadile 60×92 kohaldatud
trükipoognaid 4,1. Arvutuspoognaid 4,46.
Trükiarv 3000. MB-11674. Tellimise nr. 1776.
Trükikoda «Tartu Kommunist», Tartu,
Ülikooli 17/19.

Hind rbl. 1.05

Rbl. 1.05

